Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTES
VERICAS TRSTENJAKAS [*VERICA TRSTENJAK*] SECINĀJUMI,
sniegti 2011. gada 6. decembrī 1[1]

Lieta C-472/10

Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság
pret
Invitel Távközlési Zrt.

(Pest Megyei Bíróság (Ungārija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Patērētāju tiesību aizsardzība — Direktīva 93/13/EEK — 3. panta 1. punkts saistībā ar pielikuma 1. punkta j) apakšpunktu un 2. punkta d) apakšpunktu — 6. un 7. pants — Negodīgi noteikumi patērētāju līgumos — Līguma noteikums, kas dod tirgotājam tiesības bez pamatota iemesla vienpusēji grozīt līguma noteikumus, skaidri nenorādot veidu, kā tiks mainītas cenas — Noteikuma negodīgums — Populārsūdzības ceļā panākta atzinuma par noteikuma negodīgumu tiesiskās sekas — Actio popularis — Valsts konstatējošo spriedumu erga omnes iedarbība

I – Ievads

1. Izskatāmās lietas pamatā ir *Pest Megyei Bíróság* (Peštas apgabala tiesa, turpmāk tekstā – "iesniedzējtiesa") (Ungārija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu saskaņā ar LESD 267. pantu, kurā tā ir uzdevusi Tiesai vairākus jautājumus par Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos[2] interpretāciju. Izskatāmā lieta ļauj Tiesai, īstenojot kompetenci sniegt interpretāciju, noskaidrot vēl saistībā ar šo direktīvu atklātos tiesību jautājumus. Lai gan direktīva kopš pieņemšanas gandrīz nemaz nav grozīta, kā liecina ievērojamais lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu skaits, tā joprojām rada daudzveidīgus materiāla, kā arī procesuāla rakstura tiesību jautājumus. Šajā ziņā jāpiebilst, ka ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 25. oktobrī pieņemto Direktīvu 2011/83/ES par patērētāju tiesībām[3], kas balstīta uz pieeju panākt valstīs piemērojamo patērētāju tiesību aizsardzības noteikumu pilnīgu saskaņošanu, Direktīvā 93/13 ir izdarīti tikai nelieli grozījumi, kas neietekmē šajā lietā izvirzīto tiesību jautājumu risinājumu.

1 — Secinājumu valoda – vācu, tiesvedības valoda – ungāru.

2 — Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīva 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV L 95, 29. lpp.).

3 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 25. oktobra Direktīva 2011/83/ES par patērētāju tiesībām un ar ko groza Padomes Direktīvu 93/13/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 1999/44/EK un atceļ Padomes Direktīvu 85/577/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 97/7/EK (OV L 304, 64. lpp.). Pēc direktīvas publicēšanas *Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī* 2011. gada 22. novembrī dalībvalstīm tā ir jātransponē valsts tiesībās līdz 2013. gada 13. decembrim. Šīs direktīvas 32. pantā, kas Direktīvā 93/13 iekļauts kā 8.a pants, dalībvalstīm ir noteikts pienākums informēt Komisiju par īpašu valsts tiesību aktu pieņemšanu noteiktās jomās, proti, attiecībā uz Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktā paredzētās satura pārbaudes apmēra paplašināšanu, kā arī attiecībā uz valstu sarakstu ieviešanu, kuros ir ietverti par negodīgiem uzskatītie līguma noteikumi. Hronoloģiski direktīva par patērētāju tiesībām tika pieņemta vienlaicīgi ar 2011. gada 11. oktobrī iesniegto Komisijas priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai par Vienotajiem Eiropas tirdzniecības noteikumiem (COM(2011) 635, galīgā redakcija). Šis priekšlikums paredz ieviest Eiropas līgumtiesības kā risinājumu pārrobežu pārdošanas līgumiem, ja puses skaidri pauž savu piekrišanu. Dokumenta 8. nodaļā (no 79. līdz 86. pantam – "Negodīgi līguma noteikumi") ir ietvertas normas par negodīgiem noteikumiem līgumos starp tirgotāju un patērētāju, kuras gandrīz pilnībā atbilst Direktīvas 93/13 noteikumiem, kā arī līgumos starp tirgotājiem (par attīstības tendencēm patērētāju privāttiesību jomā skat. Wendehorst, C., "Auf dem Weg zu einem zeitgemäßen Verbraucherprivatrecht: Umsetzungskonzepte", *Neuordnung des Verbraucherprivatrechts in Europa? - Zum Vorschlag einer Richtlinie über Rechte der Verbraucher*, Vīne, 2009, 154. un 155. lpp., un starptautisko privāttiesību jomā – Ferrari, F. *Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa*, Gotmadingena, 2007, 57. lpp.).

2. Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pamatā ir tiesvedība starp *Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság* (Valsts patērētāju aizsardzības birojs, turpmāk tekstā – "prasītājs pamatlietā") un uzņēmumu *Invitel Távközlési Zrt.* (turpmāk tekstā – "atbildētājs pamatlietā") par noteiktu līguma noteikumu spēkā esamību, kurus atbildētājs parasti izmanto savos līgumos ar klientiem kā daļu no vispārējiem līguma noteikumiem (turpmāk tekstā – "VLN") un kuri tam piešķir tiesības klientiem vēlāk aprēķināt zināmas izmaksas un izdevumus par atsevišķiem pakalpojumiem, kuru aprēķināšanas metode līgumā nav noteikta. Prasītājs, kas no šā fakta secina, ka līguma noteikums ir negodīgs, lūdz iesniedzējtiesu, pirmkārt, atzīt, ka attiecīgais noteikums nav spēkā, un, otrkārt, piespriest atmaksāt tam šīs izmaksas un izdevumus.

3. Pirmā prejudiciālā jautājuma, ko patiesībā veido divas daļas, galvenais mērķis ir saņemt no Tiesas skaidrojumu par to, kā dalībvalstu tiesību sistēmās ir jābūt veidotai sistēmai, ko Savienības likumdevējs ar Direktīvu 93/13 ir izveidojis patērētāju tiesību aizsardzībai, lai sasniegtu šo mērķi. Galvenais ir jautājums, kādas prasības Direktīva 93/13 nosaka patērētāju tiesību aizsardzības organizāciju iespējai patērētāju interesēs vērsties tiesā pret negodīgiem noteikumiem. Vēl tiek izvirzīts jautājums par to, kādas tiesiskas sekas valsts tiesību sistēmā var būt valsts tiesas pieņemtam spriedumam, kurā līguma noteikums ir atzīts par negodīgu. Tematiski otrais prejudiciālais jautājums no iepriekš minētajiem jautājumiem atšķiras ar to, ka tā uzmanības centrā ir apstrīdētā noteikuma kā "negodīga" noteikuma kvalifikācija Direktīvas 93/13 izpratnē.

II – Atbilstošās tiesību normas

A – *Savienības tiesības*

4. Saskaņā ar Direktīvas 93/13 1. panta 1. punktu tās mērķis ir saskaņot dalībvalstu normatīvos un administratīvos aktus, kas attiecas uz negodīgiem noteikumiem līgumos starp pārdevēju vai piegādātāju un patērētāju.

5. Saskaņā ar direktīvas 3. pantu:

"1. Līguma noteikumu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, uzskata par negodīgu, ja pretēji prasībai pēc godprātības [labticības prasībai] tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam.

[..]

3. Pielikumā atrodas indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, ko var uzskatīt par negodīgiem."

6. Direktīvas 4. panta redakcija ir šāda:

"1. Neskarot 7. pantu, līguma noteikuma negodīgumu novērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, attiecībā uz ko līgums noslēgts, un atsaucoties uz visiem apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visiem pārējiem līguma noteikumiem vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs.

2. Noteikumu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ne arī ar cenas un atlīdzības [atbilstību] pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā."

7. Šīs pašas direktīvas 6. panta 1. punktā ir noteikts:

"Dalībvalstis no[teic], ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, atbilstoši savas valsts tiesību aktiem nav saistoši patērētājam un ka līgums [ar] tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem."

8. Saskaņā ar direktīvas 7. pantu:

"1. Dalībvalstis nodrošina, ka patērētāju un konkurentu interesēs pastāv adekvāti un efektīvi līdzekļi, lai novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos.

2. Šā panta 1. punktā minētie līdzekļi ietver noteikumus, saskaņā ar kuriem personas vai iestādes, kurām atbilstoši valsts tiesībām ir likumīgas intereses patērētāju aizsardzībā, var saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem iesniegt prasību tiesā vai kompetentās pārvaldes iestādēs, lai panāktu lēmumu par to, vai līguma noteikumi, kas [izveidoti] vispārējai izmantošanai, ir negodīgi, un lai minētās personas vai iestādes varētu piemērot atbilstošus un efektīvus līdzekļus šo noteikumu ilgstošas izmantošanas novēršanai.

3. Pienācīgi ņemot vērā valstu tiesību aktus, 2. punktā minētos tiesiskās aizsardzības līdzekļus var atsevišķi vai kopā vērst pret vairākiem pārdevējiem vai piegādātājiem vienā un tajā pašā tautsaimniecības nozarē vai to apvienībām, kuras izmanto vai iesaka izmantot tos pašus vispārējos līguma noteikumus vai līdzīgus noteikumus."

9. Direktīvas 93/13 8. pantā ir noteikts:

"Dalībvalstis var pieņemt vai saglabāt visstingrākos Līgumam [atbilstošos] noteikumus jomā, uz ko attiecas šī direktīva, lai nodrošinātu visaugstāko patērētāju aizsardzības līmeni."

10. Šīs direktīvas pielikumā ir iekļauts noteikumu saraksts, kurus saskaņā ar 3. panta 3. punktu var uzskatīt par negodīgiem:

"1. Noteikumi, kuru mērķis vai sekas ir šādas:

[..]

j) ļaut pārdevējam vai piegādātājam vienpusēji grozīt līguma noteikumus bez līgumā noteikta pamatota iemesla;

[..]

l) paredzēt, ka preču cenu nosaka piegādes brīdī, vai ļaut preču pārdevējam vai pakalpojumu piegādātājam paaugstināt savu cenu, abos gadījumos nedodot patērētājam attiecīgas tiesības anulēt līgumu, ja galīgā cena ir pārāk augsta salīdzinājumā ar cenu, par kuru bija vienošanās līguma slēgšanas brīdī;

[..].

2. Šā pielikuma 1. punkta g), j) un l) apakšpunkta darbības joma

d) Šā pielikuma 1. punkta l) apakšpunkts neskar līguma punktus par cenu indeksāciju, ja tā ir likumīga, ar nosacījumu, ka ir skaidri aprakstīts veids, kādā cenas mainās."

B – *Valsts tiesības*

11. Saskaņā ar *Polgári Törvénykönyv* (Ungārijas Civillikums, turpmāk tekstā – "Civillikums") 209/A. panta 2. punktu negodīgi noteikumi, kas ietverti patērētāju līgumā kā vispārējie līguma noteikumi, kā arī tirgotāju vienpusēji noteikti, iepriekš definēti noteikumi, par kuriem nav atsevišķas vienošanās, nav spēkā.

12. Civillikuma 209/B. panta 1. punktā ir noteikts, ka saskaņā ar 209/A. panta 2. punktu arī ar speciālu tiesību normu noteikta kompetenta iestāde var lūgt tiesu atzīt par spēkā neesošiem tādus negodīgus noteikumus, kuri ir ietverti patērētāju līgumā kā vispārējie līguma noteikumi. Tiesas atzinums par negodīga noteikuma spēkā neesamību ir saistošs visām personām, kuras ir noslēgušas līgumu ar pārdevēju vai piegādātāju, kurš ir izmantojis minēto noteikumu.

13. Civillikuma 209/B. panta 2. punktā ir noteikts, ka ar speciālu tiesību normu noteikta kompetenta iestāde var arī lūgt atzīt par negodīgu ikvienu vispārējo līguma noteikumu, kurš ir izstrādāts, lai noslēgtu patērētāju līgumu, un ir izpausts, tomēr vēl nav ticis izmantots. Saskaņā ar [209/B. panta] 3. punktu, ja tiesa 2. punktā norādītās tiesvedības ietvaros apstrīdēto vispārējo līguma noteikumu atzīst par negodīgu, šis noteikums tiek atzīts par spēkā neesošu, ja tas tiek izmantots (attiecībā uz nākotni), un tas ir saistoši visām personām, kuras stājas līgumslēdzējas attiecībās ar personu, kura šo noteikumu ir izpaudusi. Ikvienai personai, kura izmanto negodīgu līguma noteikumu, ir jāizpilda visas uz šā nolēmuma pamata izvirzītās patērētāju prasības. Tāpat ar šo tiesas nolēmumu personai, kura ir publiskojusi negodīgu vispārēju līguma noteikumu, tiek aizliegts šo noteikumu turpmāk izmantot.

14. *Fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény* (1997. gada Patērētāju tiesību aizsardzības likums, Nr. 155) 39. panta 1. punktā ir noteikts, ka Patērētāju tiesību aizsardzības birojs, nevalstiska organizācija, kas pārstāv patērētāju intereses, vai prokuratūra pret personām, kuru prettiesiska darbība skar lielu skaitu patērētāju vai rada būtiskus zaudējumus, var vērsties tiesā minēto patērētāju tiesību aizsardzībai vai attiecīgo zaudējumu atlīdzināšanai. Šādu tiesvedību var ierosināt arī tad, ja nav iespējams noteikt to patērētāju identitāti, kuri ir cietuši zaudējumus.

15. *Elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény* (2003. gada par elektroniskajiem sakariem, Nr. 100; turpmāk tekstā – "Elektronisko sakaru likums") 132. panta 2. punkta c) apakšpunktā ir noteikts, ka būtisku apstākļu izmaiņu gadījumā pakalpojumu sniedzējs var vienpusēji grozīt līguma noteikumus. Saskaņā ar šā paša likuma 132. panta 4. punktu pakalpojumu sniedzējam ir atļauts vienpusēji noteikt, kādos gadījumos viņš var grozīt vispārējos līguma noteikumus pēc līguma noslēgšanas. Likumdevējs nav noteicis ne tiesiskus ierobežojumus, ne nosacījumus šādam pakalpojumu sniedzēja lēmumam.

16. Saskaņā ar Elektronisko sakaru likuma 132. panta 5. punktu abonents nevar lauzt līgumu gadījumā, ja tas ir uzņēmies pienākumu izmantot pakalpojumu noteiktu laika posmu, ir noslēdzis līgumu, ņemot vērā no tā izrietošās priekšrocības, un ja grozījums neietekmē abonenta gūtās priekšrocības. Iesniedzējtiesa uzskata, ka minētajā likuma normā vienpusēji un nepamatoti tiek noteiktas līgumslēdzēju pušu līgumsaistības par sliktu patērētāja interesēm gandrīz bez jebkādiem materiāliem ierobežojumiem, pārkāpjot labticības prasību, godīgu praksi rūpniecībā un tirdzniecībā, kā arī riska sadalē.

III – Fakti, pamatlieta un prejudiciālie jautājumi

17. Kā izriet no lietas materiāliem, 2008. gadā atbildētājs pamatlietā kā telesakaru uzņēmums, kas sniedz fiksētā sakaru tīkla pakalpojumus, savos VLN iekļāva noteikumus, kas paredzēja maksu par rēķina apmaksu, izmantojot naudas pārvedumu. Šajos noteikumos ir paredzēts, ka, ja samaksa tiek veikta, izmantojot naudas pārvedumu, pakalpojumu sniedzējam ir tiesības pieprasīt segt no tā izrietošās papildizmaksas. Tostarp VLN nav noteikts, kā ir aprēķināmas ar naudas pārvedumiem saistītās izmaksas.

18. Pēc šā noteikuma iekļaušanas VLN prasītājs pamatlietā saņēma daudzas patērētāju sūdzības, kas, pēc tā domām, ļāva izdarīt secinājumu par iepriekš minēto noteikumu negodīgumu. Tādēļ tas rakstiski aicināja atbildētāju izdarīt atbilstošus VLN grozījumus, ko atbildētājs tomēr strikti noraidīja.

19. Ar iesniedzējtiesā celto populārsūdzību, kas balstīta uz Ungārijas Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 39. panta 1. punktu, prasītājs lūdz, pirmkārt, atzīt attiecīgā noteikuma negodīgumu saskaņā ar Civillikuma 209/B. panta 1. punktu un, otrkārt, noteikt, ka atbildētājam tūlīt un ar atpakaļejošu spēku ir jāatmaksā visas summas, kuras tas ir saņēmis, nelikumīgi pieprasot segt ar naudas pārvedumiem saistītās izmaksas.

20. Iesniedzējtiesai ir šaubas par dažu Direktīvas 93/13 normu interpretāciju. Tā uzskata, ka pamatlietas izlemšanai ir vajadzīgs, lai Tiesa sniegtu šo normu interpretāciju. Tādēļ tā nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus jautājumus prejudiciāla nolēmuma sniegšanai:

"1) Vai Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 6. panta 1. punktu var interpretēt tādējādi, ka negodīgs līguma noteikums nav saistošs patērētājiem, ja likumā noteikta kompetenta iestāde patērētāju vārdā, izmantojot populārsūdzību (*popularis actio*), lūdz patērētāju līgumā iekļauto negodīgo noteikumu atzīt par spēkā neesošu?

Ja uz populārsūdzības pamata tiek pieņemts spriedums par labu patērētājiem, kuri nav lietas dalībnieki, vai spriedums, kas aizliedz izmantot negodīgus vispārējus līguma noteikumus, vai Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu var interpretēt tādējādi, ka patērētāju līgumos iekļautais negodīgais noteikums nav saistošs skartajiem patērētājiem arī nākotnē, un tādējādi tiesai pēc savas ierosmes ir jāizdara attiecīgi tiesiskie secinājumi?

2) Vai Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktu kopā ar pielikuma 1. punkta j) apakšpunktu un 2. punkta d) apakšpunktu saskaņā ar Direktīvas 93/13 3. panta 3. punktu var interpretēt tādējādi, ka, ja pārdevējs vai piegādātājs paredz vienpusēju līguma noteikumu grozīšanu, skaidri neaprakstot cenas grozīšanas veidu, kā arī līgumā nenorādot pamatotus iemeslus, minētais līguma noteikums *ipso iure* nav spēkā?"

IV – Tiesvedība Tiesā

21. 2010. gada 25. augusta lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu Tiesas kancelejā tika saņemts 2010. gada 29. septembrī.

22. Prasītāji pamatlietā, Ungārijas un Spānijas valdības, kā arī Eiropas Komisija savus rakstveida apsvērumus iesniedza Tiesas Statūtu 23. pantā noteiktajā termiņā.

23. Tā kā neviens no lietas dalībniekiem nepieprasīja sākt mutvārdu procesu, pēc Tiesas vispārējās sapulces 2011. gada 7. septembrī varēja tikt sagatavoti secinājumi šajā lietā.

V – Galvenie lietas dalībnieku argumenti

A – *Par pirmo prejudiciālo jautājumu*

24. *Ungārijas valdība*, atsaucoties uz Tiesas judikatūru, norāda, ka Direktīvas 93/13 7. pantā paredzētiem kolektīviem pasākumiem esot preventīvs raksturs, jo to mērķis ir aizliegt negodīgus noteikumus, kas nodara kaitējumu patērētājiem. Populārsūdzības instrumenta, kam ir piemērojama arī Direktīva 2009/22, mērķis ir aizsargāt patērētāju kopējās intereses neatkarīgi no tā, vai viņi ir vai nav lietas dalībnieki. Tādējādi Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts un 7. panta 2. punkts kopā esot jāinterpretē tādējādi, ka noteikumi, kurus iesniedzējtiesa ir kvalificējusi kā negodīgus, patērētājiem nav saistoši un nevar tikt izmantoti turpmāk.

25. No vienas puses, valsts tiesai saskaņā ar Direktīvu 93/13, ja vajadzīgs, pēc savas ierosmes esot jākonstatē, ka līguma noteikums ir negodīgs, un tas vajadzības gadījumā jāatstāj nepiemērots, ja vien pret to neiebilst patērētājs. No otras puses, valsts tiesas kompetencē esot aizlieguma prasības ietvaros noteikt līguma noteikuma negodīguma atzinuma tiesiskās sekas.

26. *Spānijas valdība* uzskata, ka negodīgs noteikums nav saistošs patērētājiem, arī ne nākotnē, ja organizācija, kurai ir tiesības celt tiesā prasību, lūdz atzīt līguma noteikumu par nesaistošu un tiesa, kas izskata šo prasību, to apmierina. Turklāt valsts tiesai esot pienākums pēc savas ierosmes izdarīt juridiskos secinājumus, ja tā atzīst, ka noteikums ir negodīgs, un aizliedz to izmantot patērētāju līgumos.

27. *Komisija* norāda, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ietvertais apgalvojums, ka negodīgi noteikumi nav saistoši patērētājiem, nosakot dalībvalstīm pienākumu panākt noteiktu rezultātu. Transpozīcijas nosacījumiem esot jāatbilst līdzvērtības un efektivitātes principiem, kā tie ir definēti Tiesas judikatūrā.

28. Tā kā Direktīvas 93/13 7. panta 1. punktā nav konkrētu noteikumu par veidu, kā novēršama negodīgu noteikumu izmantošana, šī direktīva ļaujot aizlieguma prasības ietvaros par spēkā neesošu atzīta negodīga noteikuma tiesiskās sekas attiecināt ne tikai uz attiecīgās lietas dalībniekiem. Ungārijas tiesību akti, kuros paredzēts, ka šāds atzinums par noteikuma spēkā neesamību attiecas uz visām personām, kuras slēdz līgumu ar attiecīgo noteikumu, palīdzot sasniegt direktīvas mērķus. Turklāt Komisija norāda, ka Direktīva 93/13 neliedz piemērot tādu valsts tiesību normu, saskaņā ar kuru valsts tiesai ir pienākums pēc savas ierosmes izdarīt no nolēmuma izrietošus juridiskus secinājumus arī par labu patērētājiem, kuri nav bijuši lietas dalībnieki.

B – *Par otro prejudiciālo jautājumu*

29. Gan *Ungārijas valdība*, gan *Komisija* apgalvo, ka Direktīvas 93/13 3. pantā abstraktā veidā ir uzskaitītas visas pazīmes, kas līguma noteikumu padara par negodīgu. Turklāt direktīvas pielikumā esot ietverts noteikumu saraksts, kurus var uzskatīt par negodīgiem. Tas vien, ka kāds konkrēts noteikums ir minēts šajā sarakstā, obligāti nenozīmējot, ka šis noteikums arī juridiski ir kvalificējams kā negodīgs. Gluži pretēji, valsts tiesai pašai tas esot jāizvērtē, turklāt tai esot jāņem vērā vispārējie tam paredzētie kritēriji, kuru interpretācija savukārt esot Tiesas kompetencē.

30. *Ungārijas valdība*, atsaucoties uz pamatlietas faktiem, norāda, ka vienpusēja VLN grozīšana, neminot nosacījumus un nenorādot grozījumu iemeslu, nav saderīga ar Direktīvu 93/13, jo tā būtiski izjauc līdzsvaru starp līgumā noteiktajām tiesībām un pienākumiem. Tomēr valsts tiesas uzdevums esot vērtēt attiecīgo līguma noteikumu, ievērojot konkrētās lietas apstākļus, turklāt ņemot vērā Direktīvā 93/13 minētos kritērijus.

31. *Spānijas valdība* norāda, ka tad, ja pārdevējs vai piegādātājs kādā līguma noteikumā paredz sev tiesības vienpusēji grozīt VLN, neminot nosacījumus vai nenorādot iemeslu cenu izmaiņām, šāds noteikums esot jāuzskata par negodīgu.

VI – Juridiskais vērtējums

A – *Par pirmo prejudiciālo jautājumu*

32. Pirmā prejudiciālā jautājuma, ko veido divas daļas, galvenais mērķis ir konstatēt Ungārijas kolektīvās tiesiskās aizsardzības sistēmas populārsūdzības (*actio popularis*) veidā, ko saskaņā ar valsts tiesībām var iesniegt patērētāju tiesību aizsardzības organizācijas, saderību ar Direktīvu 93/13. Šo jautājumu izskatīšana ļauj tuvāk aplūkot tās sistēmas pamatiezīmes, kas aizsargā patērētājus no negodīgiem noteikumiem un kas ir izveidota ar Direktīvu 93/13. Šādā veidā iegūtām atziņām jāpalīdz rast atbildes uz konkrētajiem iesniedzējtiesas jautājumiem.

33. Pēc vispārīga šīs aizsardzības sistēmas raksturojuma es analizēšu kolektīvās prasības elementu, kādu to ir izveidojis direktīvas pieņēmējs, turklāt galvenā uzmanība būs pievērsta centrālajam jautājumam – kādas tiesiskās sekas jārada valsts tiesas, kas izskata populārsūdzību, pieņemtam spriedumam, lai tādējādi sasniegtu Direktīvas 93/13 mērķi aizsargāt patērētāju tiesības.

1) Direktīvas mērķis – patērētāju tiesību aizsardzība

34. Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru ar Direktīvu 93/13 ieviestā aizsardzības sistēma balstīta uz ideju, ka patērētājs salīdzinājumā ar pārdevēju vai piegādātāju atrodas nelabvēlīgākā situācijā attiecībā uz iespēju risināt sarunas par darījuma noslēgšanu un tā rīcībā ir mazāks informācijas daudzums, kas nozīmē, ka patērētājs piekrīt pārdevēja vai piegādātāja iepriekš izstrādātajiem noteikumiem bez iespējas īstenot savu ietekmi uz to saturu [4]. Ņemot vērā šo nelabvēlīgo situāciju, Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir paredzēts, ka negodīgi noteikumi patērētājam nav saistoši. Kā izriet no judikatūras, runa ir par imperatīvu normu, kas ir vērsta uz to, lai formālo līdzsvaru līgumslēdzēju pušu tiesībās un pienākumos aizstātu ar reālu līdzsvaru un tādējādi atjaunotu minēto pušu vienlīdzību [5].

35. Lai nodrošinātu aizsardzību, kādu to grib panākt Direktīva 93/13, Tiesa vairākkārt ir paziņojusi, ka nevienlīdzīgo situāciju starp patērētāju un pārdevēju vai piegādātāju var izlīdzināt tikai ar aktīvu tādu trešo personu iesaistīšanos, kas pašas nav saistītas ar līguma pusēm [6]. Ņemot vērā šos principus, Tiesa ir nospriedusi, ka valsts tiesai pēc savas ierosmes ir jāizvērtē līguma noteikuma negodīgais raksturs [7]. Tiesa uzskata, ka tiesu iespēja pēc savas ierosmes izskatīt noteikuma negodīgo raksturu ir "piemērots līdzeklis, lai reizē sasniegtu Direktīvas 93/13 6. pantā noteikto mērķi nepieļaut, ka negodīgi noteikumi ir saistoši individuālajiem patērētājiem, un veicinātu tās 7. pantā minēto mērķu īstenošanu, jo šādai izskatīšanai var būt preventīva ietekme, kas veicina to, lai tiktu pārtraukta negodīgu noteikumu lietošana pārdevēju vai piegādātāju līgumos ar patērētāju" [8]. Šīs tiesām atzītās tiesības Tiesa turklāt uzskatīja par nepieciešamām, lai "nodrošinātu patērētājam efektīvu aizsardzību, it īpaši attiecībā uz būtisku risku, ka viņš var nezināt savas tiesības vai sastapties ar grūtībām to īstenošanā" [9].

2) Kolektīvā prasība kā principā piemērots un efektīvs līdzeklis Direktīvas 93/13 6. un 7. panta izpratnē

36. Lai gan līdzšinējie lūgumi sniegt prejudiciālu nolēmumu pārsvarā ir skāruši jautājumus par individuālo tiesību aizsardzību un tādējādi situācijas, kurās patērētājs pats ir vērsies pret negodīgu noteikumu izmantošanu, piemēram, apstrīdot attiecīgo līgumu vai novēršot piespiedu izpildi, tomēr būtu kļūdaini no šā fakta uzreiz secināt, ka Direktīvas 93/13 7. panta 2. punktā ietvertajam tiesiskajam regulējumam, kas indivīdiem un organizācijām ļauj patērētāju interesēs vērsties tiesā pret negodīgu noteikumu izmantošanu komercdarījumos, praksē būtu pakārtota nozīme.

37. Patiesībā šis tiesiskais regulējums, kas paredz ieviest abstraktas kontroles mehānismu, pilnveido ar Direktīvu 93/13 ieviesto aizsardzības sistēmu, ļaujot efektīvi cīnīties ar negodīgiem noteikumiem arī tad, ja patērētāji izņēmuma kārtā, piemēram, izmaksu dēļ, neizmanto tiesiskās aizsardzības līdzekļus. Tas atbilst arī Direktīvas 93/13 mērķim, kas ne tikai garantē patērētājiem adekvātu aizsardzību individuālu konfliktu gadījumos ar pārdevējiem vai piegādātājiem, bet arī, kā izriet no 7. panta 1. punkta, grib kopumā pārdevējiem un piegādātājiem "likt izbeigt" izmantot negodīgus noteikumus.

4 — Skat. 2000. gada 27. jūnija spriedumu apvienotajās lietās no C-240/98 līdz C-244/98 *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* (*Recueil*, I-4941. lpp., 25. punkts) un 2006. gada 26. oktobra spriedumu lietā C-168/05 *Mostaza Claro* (Krājums, I-10421. lpp., 25. punkts).

5 — Skat. spriedumu lietā *Mostaza Claro* (minēts iepriekš 4. zemsvītras piezīmē, 36. punkts) un 2009. gada 4. jūnija spriedumu lietā C-243/08 *Pannon GSM* (Krājums, I-4713. lpp., 25. punkts).

6 — Skat. spriedumu apvienotajās lietās *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* (minēts iepriekš 4. zemsvītras piezīmē, 27. punkts), spriedumu lietā *Mostaza Claro* (minēts iepriekš 4. zemsvītras piezīmē, 26. punkts) un 2009. gada 6. oktobra spriedumu lietā C-40/08 *Asturcom Telecomunicaciones* (Krājums, I-9579. lpp., 31. punkts).

7 — Turpat, 32. punkts.

8 — 2002. gada 21. novembra spriedums lietā C-473/00 *Cofidis* (*Recueil*, I-10875. lpp., 32. punkts) un spriedums lietā *Mostaza Claro* (minēts iepriekš 4. zemsvītras piezīmē, 27. punkts).

9 — Spriedums lietā *Cofidis* (minēts iepriekš 8. zemsvītras piezīmē, 33. punkts) un spriedums lietā *Mostaza Claro* (minēts iepriekš 4. zemsvītras piezīmē, 28. punkts).

38. Lai sasniegtu šo mērķi, Direktīvas 93/13 7. panta 1. punktā dalībvalstīm ir noteikts pienākums paredzēt "adekvātus un efektīvus līdzekļus", lai efektīvi izbeigtu negodīgu noteikumu izmantošanu. Šī prasība it īpaši nozīmē, ka jābūt iespējai aizliegt izmantot negodīgu noteikumu kopumā, ne tikai vienā konkrētā gadījumā. Šajā ziņā var izmantot gan civilprocesuālos, gan administratīvi tiesiskos, kā arī krimināltiesiskos instrumentus [10]. Izlemt, kurš līdzeklis attiecīgās tiesību sistēmas nosacījumos ir vispiemērotākais un efektīvākais, galu galā ir dalībvalstu kompetencē. Šai ziņā dalībvalstis var atkarībā no to tiesiskajām tradīcijām izvēlēties dažādus kontroles mehānismus. Kā izriet no 7. panta 1. un 2. punkta sistēmiskās interpretācijas, katrā ziņā tiek prasīts, lai procedūra būtu adekvāti efektīva [11]. Ar to it īpaši ir domātas kompetentās tiesas vai kompetentās iestādes tiesības pašai pieņemt lēmumu par noteikuma negodīgumu un piemērotu un efektīvu līdzekļu, ar kuru palīdzību var izbeigt attiecīgā noteikuma izmantošanu, pieejamība.

39. Direktīvā par svarīgu un obligātu efektīvas kontroles mehānismu ir uzskatīta kolektīvā sūdzība, kas dažu dalībvalstu tiesību sistēmās bija pazīstama jau pirms Direktīvas 93/13 spēkā stāšanās [12]. Saskaņā ar direktīvas 7. panta 2. punktu dalībvalstīm jāparedz, ka "personas vai iestādes, kurām atbilstoši valsts tiesībām ir likumīgas intereses patērētāju aizsardzībā, var [..] iesniegt prasību tiesā vai kompetentās pārvaldes iestādēs", lai tās varētu lemt par noteikuma negodīgo raksturu un, ja nepieciešams,

10 — Pārskatu par dažādiem instrumentiem dalībvalstu mērogā piedāvā Ebers, M., "Unfair Contract Terms Directive (93/13)", *EC Consumer Law Compendium - Comparative Analysis* (red. Hans Schulte-Nölke/Christian Twigg-Flesner/Martin Ebers), 422. un 423. lpp. No tā izriet, ka visās dalībvalstīs ir paredzēta tiesvedības iespēja nolūkā aizliegt negodīgus noteikumus. Dažās dalībvalstīs tiek izmantoti administratīvi tiesiskie instrumenti, bet visās dalībvalstīs ir iespējams celt kolektīvo prasību.

11 — Skat. Micklitz, H. W., "AGB-Gesetz und die EG-Richtlinie über missbräuchliche Vertragsklauseln in Verbraucherverträgen", *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 1993, 529. lpp., kurš norāda, ka Savienības likumdevējs neesot gribējis noteikt kontroles veidu. Gluži pretēji, dalībvalstīm esot pašām jālemj, vai kontroli uzticēt administratīvajām iestādēm vai patērētāju tiesību aizsardzības organizācijām, ar nosacījumu, ka šī kontrole ir efektīva un adekvāta. Līdzīgi arī Pfeiffer, T., *Das Recht der Europäischen Union – Kommentar* (red. E. Grabitz/M. Hilf), IV sējums, A5, 7. pants, 14. punkts, 3. lpp., norāda, ka dalībvalstis drīkstot noteikt, vai abstraktai kontroles procedūrai jāizpaužas kā tiesvedībai vai administratīvai procedūrai. Tomēr tiek prasīts, lai procedūra būtu adekvāti efektīva. Damm, R., "Europäisches Verbrauchervertragsrecht und AGB-Recht", *Juristenzeitung*, 1994, 175. lpp., norāda, ka Direktīvas 93/13 7. panta 2. punkts esot jāinterpretē tādējādi, ka lēmums par to, vai negodīgi noteikumi tiek abstrakti kontrolēti tiesvedības vai administratīvas procedūras ietvaros, ir jāreglamentē attiecīgās dalībvalsts tiesībās. Tomēr autors norāda, ka Savienības tiesībās ne tikai kolektīvās prasības esamība, bet arī tās efektivitāte esot noteikta tādējādi, ka ar tās palīdzību pret negodīgu noteikumu izmantošanu esot izmantojami piemēroti un efektīvi līdzekļi.

12 — Visās Eiropas Savienības dalībvalstīs pastāv iespēja iesniegt tiesā kolektīvo prasību par negodīgiem noteikumiem. Gandrīz visās dalībvalstīs kā obligāts standarts ir paredzēta iespēja celt aizlieguma prasību pret personām, kuras izmanto vai iesaka negodīgus noteikumus. Turklāt steidzamos gadījumos parasti tiesā var iesniegt pieteikumu par pagaidu noregulējumu. Dažas dalībvalstis paredz arī iespēju celt prasību atlīdzināt zaudējumus. Kolektīvās sūdzības institūtam Vācijā ir vairāk nekā gadsimtu ilga vēsture. Jau *Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb* [Likumā par negodīgas konkurences novēršanu] tā 1896. gada redakcijā pirmo reizi tika nostiprinātas arodorganizāciju tiesības celt prasību. Aptuveni pēc astoņdesmit gadiem šī patērētāju un uzņēmēju asociāciju kolektīvā prasība tika iekļauta VLN tiesību jomā. Tajā ir noteikts, ka kompetentās struktūras, piemēram, patērētāju tiesību aizsardzības organizācijas, kā arī Tirdzniecības un rūpniecības kameras vai Amatniecības kameras var celt aizlieguma prasību pret katru, kurš izmanto vai darījumiem iesaka izmantot VLN, kas saskaņā ar *Bürgerliche Gesetzbuch* [Civillikuma] 307.–309. pantu nav spēkā, kā arī ieteikuma gadījumā – prasību to atsaukt (*Unterlassungsklagengesetz* [Likuma par aizliegumu prasībām] 1. un 3. pants). Francijā kopš 1988. gada līdztekus administratīvajai kontrolei un tiesas veiktajai satura pārbaudei individuālā tiesvedībā ir paredzētas arī patērētāju tiesību aizsardzības organizāciju tiesības celt kolektīvo prasību (*Code de la Consommation* [Patērētāju kodeksa] L. 421-1. un nākamie panti). Pirmkārt, tās var celt prasību pārtraukt izmantot negodīgu noteikumu (L. 421-2. pants; L. 421-6. pants), otrkārt, tām ir tiesības prasīt kolektīvu zaudējumu atlīdzību, ja noteikuma izmantotāja rīcības dēļ kolektīvajām patērētāju interesēm ir nodarīts kaitējums (L. 421-1. pants; L. 421-7. pants). Polijā pēc Direktīvas 93/13 transponēšanas pirmoreiz civilprocesa tiesībās ir iekļautas tiesību normas par noteikumu abstrakto kontroli kolektīvo prasību tiesvedībās (*Civilprocesa kodeksa* 479. un nākamie panti). Tiesības celt prasību tiesā ir ne tikai patērētāju tiesību aizsardzības organizācijām, vietējiem patērētāju tiesībsargiem, kā arī Konkurences un patērētāju tiesību aizsardzības biroja priekšsēdētājam, bet gan katrai personai, kura, atsaucoties uz lietotāja piedāvājumu, būtu varējusi noslēgt līgumu. Apvienotajā Karalistē patērētāju tiesību aizsardzības organizācijām ir piešķirtas tiesības celt prasību tiesā un prasītājai organizācijai – tiesības vērsties tiesā (*Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1999* [1999. gada noteikumi par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos] 11. un 12. pants). Arī Spānijā patērētāju tiesību aizsardzības organizācijām ir paredzētas tiesības celt prasību tiesā (*Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación* [Likuma 7/1998 par vispārīgiem līgumu noteikumiem] 12. un nākamie panti), kas tām ļauj prasīt pārtraukt izmantot negodīgo noteikumu, atsaukt to un prasīt zaudējumu atlīdzību. Turklāt no 2001. gada patērētāju tiesību aizsardzības organizācijas saskaņā ar Spānijas Civilprocesa likumu var prasīt atlīdzināt zaudējumus individuāli neidentificētu patērētāju grupai. Austrijā patērētāju tiesību aizsardzībai arī ir paredzēta kolektīvā prasība (*Konsumentenschutzgesetz* [Patērētāju tiesību aizsardzības likuma] 28. un nākamie panti). Patērētāju tiesību aizsardzības noteikumu pārkāpuma gadījumā likumā minētām patērētāju un uzņēmēju asociācijām ir tiesības celt prasību pārtraukt prettiesiskās darbības. Līdzīga tiesiskā situācija ir Itālijā (*Codice del consumo* [Patērētāju kodeksa] 37. pants). Slovēnijā jebkura organizācija, kas ir juridiska persona un ir dibināta ar mērķi aizsargāt patērētāju tiesības un intereses, un no kuras dibināšanas brīža līdz prasības celšanai ir pagājis vismaz gads, un tā arī faktiski darbojas, var celt prasību, lai ar tiesas spriedumu aizliegtu attiecīgam uzņēmumam izmantot nelikumīgus VLN vai arī atzītu līgumus vai to konkrētus noteikumus, vai arī līgumos ietvertus VLN par spēkā neesošiem (*Zakon o varstvu potrošnikov* [Patērētāju tiesību aizsardzības likuma] 74. un 75. pants). Portugālē tiesības celt prasību tiesā par prettiesisku darbību izbeigšanu un par zaudējumu atlīdzību (*Lei Nr. 24/96 de defesa do consumidor* [Patērētāju tiesību aizsardzības likums] 13. pants) ir arī patērētājiem un patērētāju tiesību aizsardzības organizācijām, kas nav tieši skartas.

"piemērot atbilstošus un efektīvus līdzekļus šo noteikumu ilgstošas izmantošanas novēršanai". Tas, ka likumdevējs ir skaidri paredzējis kolektīvo prasību, liecina, ka tas to uzskata par principā piemērotu un efektīvu līdzekli 7. panta 1. punkta izpratnē, lai ilgtermiņā izbeigtu negodīgu noteikumu izmantošanu komercdarījumos.

40. Šķiet saprātīgi šajā ziņā norādīt, ka patērētāju intereses pārstāvošu personu vai organizāciju prasības atzīt atsevišķus līguma noteikumus par spēkā neesošiem vai pārtraukt to izmantošanu komercdarījumos pēc būtības nav vērtējamas citādāk nekā individuālu patērētāju prasības. Principā attiecībā uz pirmajām ir piemērojami tie paši apsvērumi, kas pamato patērētāju stingro aizsardzību un uz kuriem individuālajās tiesvedībās Tiesa ir balstījusi savu judikatūru par Direktīvas 93/13 6. pantu. Proti, lai aizsargātu patērētāju, kurš parasti atrodas nelabvēlīgākā situācijā, ir jārīkojas un tas jādara tādējādi, lai pārdevēju vai piegādātāju, kurš izmanto negodīgos noteikumus, atturētu no šādas rīcības. Kā Tiesa ir secinājusi 2002. gada 24. janvāra spriedumā lietā Komisija/Itālija [13], no procesuālo tiesību viedokļa kā preventīvs līdzeklis līdztekus prasībai par attiecīgā noteikuma atzīšanu par spēkā neesošu ir izmantojama arī, piemēram, prasība aizliegt šo noteikumu turpmāku izmantošanu [14].

41. Kolektīvā prasība kā kolektīvs tiesību īstenošanas līdzeklis ne tikai ļauj izmantot šos tiesiskās aizsardzības līdzekļus, bet tai piemīt arī iezīmes, kas to padara par efektīvu preventīvo līdzekli [15]. Kā izriet no iepriekš minētā sprieduma, šādam vērtējumam piekrīt arī Tiesa [16]. Salīdzinājumā ar individuālo prasību kolektīvajai prasībai tiešām ir daudz priekšrocību. Apvienojot patērētāju kopīgās intereses, tā ļauj tiesā panākt, ka viņu intereses tiek aizstāvētas. Proti, patērētāju tiesību aizsardzības organizācijas ar kolektīvo sūdzību rūpējas par to, lai patērētāji tiktu sadzirdēti un viņu viedoklis tiktu uzklausīts, kas, ņemot vērā parasti nelabvēlīgāko situāciju, kādā atrodas patērētāji individuālas tiesvedības gadījumā, šādā veidā bieži nebūtu iespējams. Visbeidzot, kolektīvā sūdzība ļauj uzlabot patērētāja statusu procesuālā aspektā un atbrīvo viņu, piemēram, no riska, kas saistīts ar tiesāšanās izdevumu segšanu gadījumā, ja civilprasība tiek noraidīta, kas patērētāju var atturēt no individuālas savu tiesību aizstāvēšanas tāpat kā pārāk niecīga prasījuma summa atsevišķā gadījumā, par ko nebūtu vērts celt individuālu prasību [17]. Veiksmīga tiesību īstenošana, izmantojot kolektīvo prasību, ļauj taisnīgi līdzsvarot patērētāju un uzņēmēju intereses, nodrošina godīgu konkurenci un liecina par to, ka patērētāju aizsardzībai kolektīvā prasība ir vismaz tikpat svarīga kā individuālā prasība.

42. Iepriekš minēto iemeslu dēļ tās personas vai organizācijas, kuras ir tiesīgas celt prasību, drīkst atsaukties uz Tiesas judikatūru par 6. panta 1. punktu, lai liktu aizliegt negodīgu noteikumu izmantošanu, ja vien uz šo prasību veidu neattiecas kāds speciāls tiesiskais regulējums, piemēram, direktīvas 5. pantā ietvertais interpretācijas noteikums [18].

13 — C-372/99 (*Recueil*, I-819. lpp.).

14 — Turpat, 14. un 15. punkts.

15 — Šādā nozīmē Paisant, G., "Les limites de l'action collective en suppression de clauses abusives", *La Semaine Juridique – Édition Générale*, Nr. 18, 2005, II-10057. lpp., kurš norāda uz kolektīvās prasības preventīvo raksturu. Atbilstoši tam kolektīvās prasības mērķis ir nepieļaut, ka jauni patērētāji kļūst par līguma noteikumu, kas kvalificēti kā negodīgi, upuriem.

16 — Skat. spriedumu lietā Komisija/Itālija (minēts iepriekš 13. zemsvītras piezīmē, 14. un 15. punkts), kurā Tiesa cita starpā kolektīvajai prasībai piedēvē preventīvu iedarbību, spriedumā runājot par "preventīvu raksturu" un "noteikto tiesiskās aizsardzības līdzekļu preventīvo mērķi".

17 — Uz to pamatoti norāda Del Chiappa, P. "Le associazione, la rappresentanza e la partecipazione dei consumatori", *I diritti dei consumatori* (red. Guido Alpa), II sējums, Turīna, 2009, 726. lpp., kā arī "La tutela individuale e collettiva dei consumatori", *I diritti dei consumatori* (red. Guido Alpa), I sējums, Turīna, 2009, 146. lpp., un Fornage, A. C. *La mise en oeuvre des droits du consommateur contractant* (red. Andreas Furrer u.c.), Brisele, 2011, 378. lpp. Ja tiesvedības izmaksu attiecība pret tās lietderību izrādās patērētājam neizdevīga, viņš parasti nevērsīsies tiesā savu tiesību aizstāvībai. Autori uzskata, ka individuālā tiesību aizsardzība tādēļ ir vajadzīga, bet nav pietiekama, lai ilgtermiņā aizsargātu patērētāju tiesības.

18 — Skat. 2004. gada 9. septembra spriedumu lietā C-70/03 Komisija/Spānija (Krājums, I-7999. lpp.) par Direktīvas 93/13 5. pantā ietverto interpretācijas noteikumu un spriedumā nodalītajām individuālo patērētāju prasībām un patērētāju intereses pārstāvošo personu vai organizāciju prasībām izbeigt prettiesiskas darbības. Tiesa šādu atšķirību pamatoja ar šo prasību atšķirīgajiem mērķiem. Pirmajā gadījumā tiesai vai kompetentajai iestādei konkrēti jāvērtē noteikuma, kas ir ietverts jau noslēgtā līgumā, negodīgais raksturs, bet otrajā gadījumā tās abstrakti vērtē noteikuma, kas var tikt ietverts vēl nenoslēgtos līgumos, negodīgo raksturu.

43. No iepriekš minētajiem apsvērumiem izriet, ka tāda kolektīvās tiesiskās aizsardzības sistēma, kāda ir paredzēta Ungārijas tiesību sistēmā, kurā tiek izmantots kolektīvās prasības instruments, principā atbilst Direktīvas 93/13 norādēm. Tomēr tas vēl neko neliecina par to, vai šīs sistēmas konkrētie noteikumi atbilst attiecīgajām norādēm. Tas ir jāizpēta turpinājumā.

3) Par konkrētiem kolektīvās prasības noteikumiem

44. Kā izriet no Direktīvas 93/13 preambulas divpadsmitā apsvēruma, ar to ir veikta tikai daļēja un minimāla tādu valsts tiesību aktu saskaņošana, kas attiecas uz negodīgiem noteikumiem [19]. Ņemot to vērā, nevar uzskatīt, ka direktīvas mērķis būtu saskaņot patērētāju procesuālo tiesību kolektīvo prasību. Tomēr šis secinājums neliedz direktīvas 7. panta 2. punktā saskatīt kolektīvās prasības tiesību daļēju saskaņošanu [20].

45. Par daļēju saskaņošanu liecina konkrētās norādes par procesuāliem noteikumiem. Turklāt direktīvas 7. panta 2. punktā paredzētā iespēja dalībvalstīm savās tiesību sistēmās pieļaut arī kolektīvās populārsūdzības instrumentu netieši ievieš skaidrību par to, kādiem jābūt šāda procesa noteikumiem un galvenokārt – kādām jābūt valsts tiesu pieņemto nolēmumu tiesiskajām sekām, jo šāda aizsardzības sistēma efektīvi un adekvāti var kalpot arī patērētāju tiesību aizsardzības mērķim tikai tad, ja ir izpildītas noteiktas prasības.

46. No procesuālo tiesību viedokļa šādas kolektīvas aizsardzības sistēmas esamība katrā ziņā nozīmē, ka patērētāju intereses pārstāvošām personām vai organizācijām ir jābūt tiesībām lūgt tiesu atzīt apstrīdētos negodīgos noteikumus par spēkā neesošiem, kā arī likt aizliegt to tālāku izmantošanu darījumos. Tādēļ 7. panta 2. punktā ir noteikts, ka ir jāpieņem valsts tiesību akti, kas tām ļauj vērsties tiesā vai kompetentās pārvaldes iestādēs. No juridiskā viedokļa šis noteikums ir jāsaprot tādējādi, ka tām ir piešķiramas tiesības celt prasību [21]. Tādējādi tām tiek nodrošināts procesuāls statuss, kas tām ļauj efektīvi un atbilstīgi aizstāvēt trešo personu intereses.

a) Konstatējoša tiesas sprieduma tiesiskās sekas attiecībā uz trešām personām

i) Abstraktās kontroles tiesvedības pamatiezīmes atbilstoši 7. panta 2. punktam

47. Jautājumā par to, kādām jābūt valsts tiesas pieņemta nolēmuma tiesiskajām sekām, lai atbilstoši ņemtu vērā patērētāju tiesību aizsardzības mērķi, vispirms ir jānorāda uz galveno tiesību normu Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā, kurā ir noteikts, ka attiecīgais noteikums "patērētājam nav saistošs". Tādējādi direktīvā dalībvalstīm ir saistoši norādītas no noteikuma negodīguma izrietošās tiesiskās sekas. Noteikuma nesaistošais raksturs patērētājam direktīvas izpratnē nozīmē, ka negodīgais noteikums viņam nevar būt juridiski saistošs. Šādā noteikumā fiksētiem patērētāja apgrūtinājumiem jau no paša sākuma nav saistoša juridiska spēka. Tādēļ noteikuma nesaistošais raksturs pastāv *ipso iure*, tas nav atkarīgs no tiesas nolēmuma. Tādējādi tiesa tikai konstatē, ka atbilstošie noteikumi patērētājam nevarēja būt saistoši [22].

19 — Skat. 2010. gada 3. jūnija spriedumu lietā C-484/08 *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* (Krājums, I-4785. lpp., 28. un 29. punkts).

20 — Pfeiffer, T. (minēts iepriekš 11. zemsvītras piezīmē), 7. pants, 20. punkts, 5. lpp.

21 — Skat. Ulmer, P., "Zur Anpassung des AGB-Gesetzes an die EG-Richtlinie über mißbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen", *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 1993, 337. lpp.

22 — Skat. Kapnopoulou, E., *Das Recht der missbräuchlichen Klausel in der Europäischen Union*, Tībingena, 1997, 150. un 151. lpp.

48. "Nesaistošā rakstura" jēdziens pats par sevi ir daudznozīmīgs, un tajā ir ņemts vērā tas, ka atzinuma par noteikuma negodīgo raksturu turpmākās sekas galu galā reglamentē valsts tiesības. Dažādās tiesību sistēmās tās var būt atšķirīgas. It īpaši tādēļ Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir izmantots neitrāls jēdziens [23]. Šis direktīvas noteikums tikai norāda, kāds rezultāts dalībvalstīm jānodrošina, transponējot direktīvu, tomēr tas konkrēti nenosaka, vai attiecīgais noteikums ir jāatzīst par spēkā neesošu. Tas ir jānosaka valsts tiesībās, kas reglamentē konkrētās tiesiskās sekas [24]. Savienības likumdevēja izvēle izmantot neitrālus jēdzienus ir balstīta uz izpratni par civiltiesību sistēmu un tradīciju daudzveidību Savienībā [25].

49. Tomēr jautājums ir, ciktāl šajā direktīvas noteikumā paredzētās tiesiskās sekas – nesaistošais raksturs – kolektīvās prasības gadījumā var tikt izmantotas attiecīgo patērētāju labā. Šeit rodas pamatproblēma – atbilstoši dalībvalstu procesuālajām tiesībām tiesas nolēmumi līgumtiesiska rakstura strīdā principā tiesiskās sekas rada tikai attiecībās starp lietas dalībniekiem [26]. Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta interpretācija, kādu pirmā prejudiciālā jautājuma pirmajā daļā ierosina veikt iesniedzējtiesa, proti, ka negodīgam līguma noteikumam nav jābūt saistošam patērētājam, ja, izskatot prasību, ko patērētāju vārdā ir cēlusi likumā noteikta organizācija, kurai ir tiesības celt šādu prasību, valsts tiesa ir atzinusi par spēkā neesošu patērētāju līgumā ietvertu negodīgu noteikumu, tostarp nozīmētu, ka tiesas nolēmuma iedarbība attiektos uz trešām personām. Ir jāizskata jautājums par šāda konstatējoša tiesas sprieduma ietekmi uz tiesiskajām attiecībām starp apsūdzēto pārdevēju vai piegādātāju un trešo personu, kas nav lietas dalībnieks tiesvedībā, ņemot vērā, ka Ungārijas tiesību sistēmā Civillikuma 209/B. panta 1. punktā ir paredzēta šāda iespēja.

50. Ir jākonstatē, ka Tiesa līdz šim savus apsvērumus ir sniegusi tikai par Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta nozīmi individuālo prasību kontekstā. Tomēr no tā nevar secināt, ka tiesas atzinums par noteikuma negodīgumu nevar radīt tiesiskas sekas citām personām, nevis tikai lietas dalībniekiem. Kā jau iepriekš minēts [27], šis galvenais noteikums ir piemērojams ne tikai individuālām prasībām, bet gan kā vispārējs noteikums pretendē uz tādu pašu piemērojamību direktīvas 7. panta 2. punktā paredzēto kolektīvo tiesību aizsardzības mehānismu gadījumā.

51. Tomēr, lai kolektīvā tiesību aizsardzības procesa ietvaros efektīvi īstenotu patērētāju tiesību aizsardzības mērķi, Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā noteiktām noteikuma tiesiskām sekām – nesaistošajam raksturam – jābūt piemērojamām arī tad, ja Direktīvas 93/13 7. panta 2. punktā minētās personas vai organizācijas ir cēlušas prasību attiecīgo patērētāju interesēs, jo citādi patērētājiem būtu mazs labums no kolektīvās prasības. Proti, nedrīkst neņemt vērā, ka abstraktā kontrole kā kolektīvas

23 — Direktīvas 93/13 izstrādes vēsture ļauj labāk izprast šo jēdzienu. Direktīvas priekšlikumos negodīgie noteikumi vēl tika atzīti par "spēkā neesošiem". Ņemot vērā sarežģīto situāciju, ka dalībvalstīs aiz šā juridiskā koncepta slēpjas ļoti specifiskas valsts tiesību normas, Padomes apspriežu laikā tika izteikti iebildumi [par šā jēdziena izmantošanu]. Tādēļ Padome nolēma Kopējā nostājā lietot mazāk juridisku formulējumu, ka negodīgos noteikumus "nevar izmantot pret patērētājiem". Tādējādi dalībvalstu kompetencē būtu precīzi juridiski kvalificēt seku ietekmi savās tiesību sistēmās. Acīmredzami šis formulējums nešķita pietiekami "neitrāls", jo Eiropas Parlaments ierosināja jaunu formulējumu - "patērētājam nav saistošs", ko Komisija iekļāva pārskatītajā priekšlikumā un Padome to atbilstoši iekļāva direktīvas galīgajā redakcijā (skat. Ponick, A., *Die Richtlinie über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen und ihre Umsetzung im Vereinigten Königreich*, Minstere, 2003, 68. lpp.).

24 — Skat. Pfeiffer, T. (minēts iepriekš 11. zemsvītras piezīmē), 6. pants, 1. punkts, 1. lpp., kurš Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu interpretē tādējādi, ka juridiskie noteikumi par negodīgu noteikumu nesaistošo raksturu ir jāizstrādā dalībvalstīm.

25 — Par Eiropas civiltiesību sākotni skat., piemēram, Rainer, M., *Introduction to Comparative Law*, Vīne, 2010, 27. un 28. lpp.

26 — Procesuālajām tiesībām vairākumā dalībvalstu ir kopīgs tas, ka par konkrētu līgumtiesiska rakstura strīdu pieņemts tiesas nolēmums par noteikuma negodīgumu automātiski neliedz turpināt piemērot attiecīgo noteikumu, piemēram, tādēļ, ka šāda nolēmuma juridiskais spēks skar tikai lietas dalībniekus. Tomēr dažu valstu tiesību sistēmās patērētāju aizsardzībai no negodīgiem noteikumiem ir paredzēta atkāpe no šā principa, piemēram, Polijā, Ungārijā un Slovēnijā, kur tiesas nolēmumiem tiek atzīta *erga omnes* iedarbība (skat. Ebers, M., minēts iepriekš 10. zemsvītras piezīmē, 431. lpp.). Dažas dalībvalstis patērētāju tiesību aizsardzības interesēs ir veikušas pasākumus, lai nepieļautu, ka pārdevējs vai piegādātājs izmanto līdzīgus noteikumus, uz kuriem, iespējams, vairs neattiecas tiesas nolēmuma juridiskais spēks. Piemēram, Apvienotajā Karalistē saskaņā ar *Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1999* 12. panta 4. punktu prasības pārtraukt izmantot negodīgu noteikumu priekšmets var attiekties ne tikai uz konkrētu noteikumu, bet arī uz līdzīgiem noteikumiem vai līdzīgas ietekmes noteikumiem. Līdzīgi Kiprā prasības pārtraukt izmantot negodīgu noteikumu var celt ne tikai pret konkrētu pārdevēju vai pakalpojuma sniedzēju, bet arī pret uzņēmēju grupu, kas izmanto vai iesaka tādus pašus vai līdzīgus noteikumus, neatkarīgi no tā, vai attiecīgie uzņēmēji darbojas vienā vai dažādās komercdarbības jomās. Tādējādi šajās valstīs var novērst iespēju, ka uzņēmēji apiet tiesas nolēmumu, aizstājot apstrīdēto noteikumu ar līdzīgu negodīgu noteikumu (skat. Ebers, M., minēts iepriekš 10. zemsvītras piezīmē, 432. lpp.).

27 — Skat. šo secinājumu 40. punktu.

tiesību aizsardzības instruments tika izveidots, lai izslēgtu negodīgus noteikumus, "kas izveidoti vispārējai izmantošanai". Tātad šie noteikumi ir paredzēti, lai tos komercdarījumos izmantotu daudzos patērētāju līgumos. Tādējādi pret tiem var efektīvi cīnīties tikai tad, ja valsts tiesas nolēmumam, ar kuru ir atzīts konkrēta noteikuma negodīgais raksturs, tiek piešķirta zināma plašāka iedarbība [28].

52. Tostarp direktīvā nekas nav teikts par to, kādā veidā tiesas atzinumam par līguma noteikuma negodīgo raksturu ir jārada tiesiskās sekas, kas pārsniedz individuālās tiesvedības robežas. Tā kā Savienības tiesībās trūkst precīzāka tiesiskā regulējuma, jāuzskata, ka dalībvalstis šajā jomā saglabā savu normatīvu izdošanas kompetenci. Šis secinājums ir arī konsekvents, ja ņem vērā, ka Direktīvas 93/13 7. pantā ietvertajām norādēm jābūt līdzīgi piemērojamām tiesvedībās un administratīvajos procesos, kuru konkrētie noteikumi dažādās dalībvalstīs var būtiski atšķirties. Turklāt šāda pieeja atbilst Tiesas judikatūrā atzītajam dalībvalstu organizatoriskās un procesuālās autonomijas principam, kas paredz, ka, netieši īstenojot Savienības tiesības, dalībvalstis ir atbildīgas par kompetento iestāžu izveidi un to institucionālo struktūru un principā piemēro savas valsts procesuālās un valsts iekārtu reglamentējošās tiesības [29].

53. Ņemot vērā, ka šajā lietā tiek aplūkots tikai kolektīvās prasības instruments, es savos apsvērumos pievērsīšos tikai iespējamai civilprocesuālai pieejai. Minēšu tikai vienu piemēru – iespējami efektīvs līdzeklis varētu būt konkrētā lietā pieņemta tiesas sprieduma par noteikuma negodīgo raksturu juridiskā spēka iedarbības paplašināšana, kas principā būtu saderīga ar Direktīvu 93/13 [30]. Pirmkārt, kā Tiesa nesen ir secinājusi spriedumā lietā *Asturcom Telecomunicaciones* [31], nepastāvot Savienības tiesiskajam regulējumam attiecīgajā jautājumā, *res judicata* principa īstenošanas kārtība ir jānosaka dalībvalstu tiesību sistēmā saskaņā ar šo valstu procesuālās autonomijas principu [32]. Otrkārt, juridiskā spēka attiecināšana uz trešām personām ļautu panākt, ka noteikums nav saistošs attiecīgajās līgumtiesiskajās attiecībās. Galu galā dalībvalstu ziņā paliek izlemt, kurš līdzeklis attiecīgās valsts tiesību sistēmas nosacījumos ir visadekvātākais un efektīvākais. Šajā ziņā dalībvalstīm ir rīcības brīvība izlemt jautājumu par attiecīgā līdzekļa efektivitāti.

54. Tomēr dalībvalstis nav atbrīvotas no pienākuma veikt citus pasākumus, ja valsts tiesībās ir pilnībā pierādīta attiecīgā instrumenta neefektivitāte [33]. Turklāt jāuzsver, ka dalībvalstu rīcības brīvība nekādā gadījumā nav neierobežota. Gluži pretēji, dalībvalsts savu rīcības brīvību var īstenot tikai Savienības tiesību vispārējās robežās, kas galu galā nozīmē, ka pārmērīgus ierobežojumus līdztekus pamattiesību aizsardzībai nepieļauj arī Savienības tiesībās nostiprinātais samērīguma princips [34]. "Piemērotības" kritērija skaidrā pieminēšana direktīvas 7. pantā saistībā ar izvēlēto līdzekli liecina, ka samērīguma princips ir vēl viens svarīgs tiesiskais kritērijs, ar kura palīdzību jāvērtē attiecīgā līdzekļa saderība ar Savienības tiesībām.

ii) Valsts tiesas pieņemtu konstatējošu spriedumu *erga omnes* iedarbības saderība

55. Kad ir raksturotas galvenās 7. panta 2. punktā ietvertā regulējuma par abstrakto kontroles procedūru pamatiezīmes, turpinājumā jāizvērtē, vai Direktīva 93/13 nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā šajā lietā, kurā paredzēts, ka valsts tiesas pieņemts konstatējošs tiesas spriedums rada tiesiskas sekas ne tikai lietas dalībniekiem, bet papildus arī jebkurai personai (*erga omnes*), kura ir noslēgusi līgumu ar pārdevēju vai piegādātāju.

28 — Kapnopoulou, E. (minēts iepriekš 22. zemsvītras piezīmē), 161. lpp., norāda, ka noteikumi, kas kolektīvā tiesvedībā ir atzīti par negodīgiem vidusmēra patērētājam, vēlāk vispārīgi vairs nevar tikt izmantoti.

29 — Skat. Augsberg, I., "Europäisches Verwaltungsorganisationsrecht und Vollzugsformen", *Verwaltungsrecht der Europäischen Union* (red. Jörg Philipp Terhechte), Bādenbādene, 2011, § 6, 21. punkts, 219. lpp. Galetta, D. U., *Procedural Autonomy of EU Member States: Paradise Lost?*, Heidelberga, 2011, 11. lpp., uzskata, ka dalībvalstu procesuālā autonomija ir saistīta ar to, ka Eiropas Savienībai nav kompetences procesuālo tiesību jomā. Tomēr *effet utile*, kā arī Savienības tiesību tiešās iedarbības princips ļauj Savienības likumdevējam savu mērķu sasniegšanai izmantot dalībvalstu procesuālās tiesības.

30 — Šādā nozīmē Pfeiffer, T. (minēts iepriekš 11. zemsvītras piezīmē), 7. pants, 3. punkts, 2. lpp.

31 — Spriedums lietā *Asturcom Telecomunicaciones* (minēts iepriekš 6. zemsvītras piezīmē).

32 — Turpat, 38. punkts.

33 — Skat. Paisant, G. (minēts iepriekš 15. zemsvītras piezīmē), II-10057, kurš norāda uz Direktīvas 93/13 7. panta 1. un 2. punktā ietverto efektivitātes prasību.

34 — Skat. Pfeiffer, T. (minēts iepriekš 11. zemsvītras piezīmē), 7. pants, 3. punkts, 2. lpp.

56. Šajā ziņā vispirms jāanalizē jautājums par attiecīgās valsts tiesiskā regulējuma saderību ar "efektivitātes" kritēriju, turklāt atbilstoši iepriekš minētiem apsvērumiem valsts likumdevējam ir piešķirama pietiekoši plaša rīcības brīvība valsts civilprocesa tiesību izstrādē.

57. Objektīvi skatoties, tiesas atzinums par noteikuma, kas atzīts par negodīgu, spēkā neesamību attiecībā uz visiem patērētāju līgumiem, kurus ir noslēdzis apsūdzētais pārdevējs vai piegādātājs, palīdz izbeigt šā noteikuma izmantošanu komercdarījumos. Proti, *erga omnes* iedarbība, ko rada šāds spriedums, vienā acumirklī izslēdz attiecīgo noteikumu no visiem līgumiem, kuros tas bijis iekļauts, neparedzot vajadzību individuāliem patērētājiem pašiem apstrīdēt to tiesā. Atzīstot noteikumu par spēkā neesošu, vienlaicīgi tiek noteiktas radikālākās tiesiskās sekas, kādas var paredzēt civiltiesību sistēma. Tādējādi tiek nodrošināts, ka tiek īstenota direktīvas 6. panta 1. punktā ietvertā norāde, ka apstrīdētais noteikums patērētājam nav saistošs. It īpaši šāda nolēmuma būtiskās piemērojamības dēļ var uzskatīt, ka tas turklāt preventīvi ietekmēs citus pārdevējus vai piegādātājus, kuri komercdarījumos grib izmantot līdzīgus noteikumus. Tādējādi apstrīdētais valsts tiesiskais regulējums var arī ilgtermiņā veicināt patērētāju tiesību aizsardzību.

58. No iepriekš minētā izriet, ka attiecīgais valsts tiesiskais regulējums atbilst Direktīvas 93/13 7. panta 2. punktā noteiktajam "efektivitātes" kritērijam.

59. Turklāt valsts tiesiskais regulējums ir arī piemērots līdzeklis, lai novērstu negodīgu noteikumu izmantošanu "pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos" (direktīvas 7. panta 1. punkts). Katrā ziņā nekas neliecina, ka šis valsts tiesiskais regulējums nesamērīgi ierobežotu pamattiesības, ko aizsargā Savienības tiesības, un tādējādi varētu izrādīties par nepiemērotu patērētāju tiesību aizsardzības līdzekli. It īpaši jāuzsver, ka procesā, kura beigās ir pieņemts konstatējošs tiesas spriedums, pārdevējiem vai piegādātājiem, kas nav lietas dalībnieki, netiek nesamērīgi un bez tiesībām tikt uzklausītiem piemērotas nolēmuma tiesiskās sekas. Tas tā ir tādēļ, ka atbilstoši valsts tiesību aktiem, kas minēti šo secinājumu 11. un 12. punktā, it īpaši saskaņā ar Civillikuma 209/B. panta 2. punktu jāuzskata, ka spriedums par noteikuma nesaistošo raksturu attiecas tikai uz konkrēti iesūdzēto pārdevēju vai piegādātāju. Tātad tiem nelabvēlīgā sprieduma *erga omnes* iedarbība nenozīmē vienādu piemērošanu jebkuram pārdevējam vai piegādātājam, kurš, piemēram, izmanto līdzīgu noteikumu, bet nav piedalījies procesā, kurā noteikums ir ticis atzīts par nesaistošu.

60. Ja tas tā būtu, tas izraisītu nopietnas bažas procesuālajā un pamattiesību jomā, proti, *erga omnes* iedarbība, kas ir nelabvēlīga personām, kas nav lietas dalībnieki, būtu ne pārāk saderīga ar lietas taisnīgas izskatīšanas principu, it īpaši tādēļ, ka šīm personām būtu liegta iespēja pirms tās skaroša sprieduma pasludināšanas iesniegt savus apsvērumus par iebildumu par negodīgu noteikumu izmantošanu komercdarījumos. *Erga omnes* iedarbības gadījumā, kas skar arī tās personas, kas nav lietas dalībnieki, nebūtu pietiekami ievērotas tiesības tikt uzklausītam, kas ir tiesiskas valsts rīcības izpausme un pieder pie judikatūrā atzītiem vispārējiem Savienības tiesību principiem [35], un līdz ar to apstrīdētais valsts tiesiskais regulējums nebūtu piemērots direktīvas 7. panta izpratnē. Tomēr šajā ziņā jāuzsver, ka jautājums par saderību ar Savienības tiesībās nostiprinātām pamattiesībām rodas tikai tādēļ, ka valsts tiesas nolēmumu *erga omnes* iedarbība pieder pie līdzekļiem, kas ietilpst Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā. Turpretim par *erga omnes* iedarbību, kas ir labvēlīga personām, kas nav lietas dalībnieki, netiek paustas nekādas bažas. Tā kā saskaņā ar Tiesai sniegto informāciju procesuālās pamattiesības nav pārkāptas, turpmākā gaitā jāuzskata, ka ir izpildīts arī "piemērotības" kritērijs.

61. No visa iepriekš minētā izriet, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts saistībā ar 7. panta 1. un 2. punktu pieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, kurā paredzēts, ka konkrēta pārdevēja vai piegādātāja negodīgs līguma noteikums patērētājam nav saistošs, ja, izskatot prasību, ko ir cēlusi likumā noteikta organizācija, kurai ir tiesības celt šādu prasību, valsts tiesa ar patērētāju noslēgtā līgumā iekļautu negodīgu noteikumu ir atzinusi par spēkā neesošu.

35 — Skat. 1963. gada 4. jūlija spriedumu lietā 32/62 *Alves* (*Recueil*, 109. lpp.), 1980. gada 26. jūnija spriedumu lietā 136/79 *National Panasonic* (*Recueil*, 2033. lpp., 21. punkts) un 1998. gada 14. maija spriedumu lietā C-48/96 P *Windpark Groothusen* (*Recueil*, I-2873. lpp., 47. punkts).

iii) Aizliegumu saderība

62. Šī jautājuma otrajā daļā iesniedzējtiesa būtībā vēlas gūt skaidrību par to, vai Direktīva 93/13 liedz piemērot tādu valsts tiesisko regulējumu, kas likumā noteiktai un pilnvarotai organizācijai piešķir tiesības celt prasību aizliegt izmantot noteikumus, kas tiesas ceļā pirms tam jau ir atzīti par negodīgiem.

63. Vispirms ir jāsecina, ka Direktīva 93/13 – neskarot tās preambulas divdesmit ceturtajā apsvērumā minēto vispārējo nosacījumu iepriekšēju kontroli atsevišķās tautsaimniecības nozarēs – neliedz dalībvalstīm izstrādāt procesuālās tiesības tā, lai varētu noteikt arī preventīvus pasākumus negodīgu noteikumu izmantošanas novēršanai komercdarījumos. Drīzāk tas ir tieši pretēji, kā izriet no Direktīvas 93/13 7. panta 2. punkta interpretācijas.

64. Pirmkārt, šajā direktīvas noteikumā ir paredzēts, ka personām vai iestādēm jābūt tiesībām iesniegt prasību tiesā, lai panāktu lēmumu ne tikai par to, vai līguma noteikumi ir negodīgi, bet lai tās arī varētu "piemērot atbilstošus un efektīvus līdzekļus šo noteikumu [..] izmantošanas novēršanai". Ņemot vērā specifisko tiesiskā regulējuma kontekstu, ar nenoteikto "līdzekļa" jēdzienu šā tiesību akta izpratnē ir jāsaprot visi tiesas nolēmumi vai administratīvie rīkojumi, ko attiecīgās valsts tiesību sistēma ir paredzējusi savās procesuālajās tiesībās un kas patērētāju tiesību aizsardzībai var tikt pieņemti, pamatojoties uz pieteikumu vai pēc tiesas vai kompetentās iestādes ierosmes. Jau no šā direktīvas noteikuma formulējuma izriet, ka likumdevējs nošķir divus kolektīvās tiesību aizsardzības kategoriju veidus, kas viens otru papildina. Pirmajā kategorijā ietilpst procedūra noteikuma negodīguma konstatēšanai, turpretim otrajā kategorijā ietilpst visi pārējie "atbilstošie un efektīvie līdzekļi", kas jānosaka dalībvalstīm.

65. Otrkārt, no šā direktīvas noteikuma izriet, ka veicamajiem pasākumiem ir jābūt vērstiem pret negodīgiem noteikumiem, kas "izveidoti vispārējai izmantošanai". Tādējādi galvenais ir tikai tas, ka autors noteikumu ir formulējis varbūtējai izmantošanai. Līdz ar to vispārējai izmantošanai nav jābūt jau konkrēti vai droši ieplānotai [36]. Šā direktīvas noteikuma mērķis ir potenciāli skartajām personām sniegt tiesiskās aizsardzības iespēju turpmāku tiesību pārkāpumu gadījumā. Šo interpretāciju apstiprina veids, kādā attiecīgais direktīvas noteikums ir formulēts vairākās valodu versijās (norādot mērķi) [37]. Proti, tas liecina par to, ka preventīvie pasākumi ir jānosaka, lai nepieļautu, ka pārdevējs vai piegādātājs komercdarījumos nākotnē izmantos konkrētu negodīgu noteikumu.

66. Šīs norādes apliecina, ka aizlieguma prasību ieviešana ir no Savienības tiesību viedokļa ne vien pieņemama, bet no procesuālā viedokļa pat nepieciešama, lai sasniegtu direktīvā izvirzīto mērķi [38]. Kolektīvā tiesību aizsardzība, kas Direktīvas 93/13 7. pantā tiek prasīta no dalībvalstīm, ņemot vērā šī regulējuma jēgu un mērķi, būtu nepilnīga, ja tā tikai ļautu izslēgt konkrētā brīdī piemērojamu negodīgu noteikumu, neparedzot iespēju noteikt vispārēju aizliegumu izmantot šo noteikumu un pārkāpuma gadījumā noteikt pasākumus šā aizlieguma īstenošanai.

67. Apzinoties šo nepieciešamību, Savienības likumdevējs ir pieņēmis Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 23. aprīļa Direktīvu 2009/22/EK par aizliegumiem saistībā ar patērētāju interešu aizsardzību [39]. Šīs direktīvas – ar kuru no 2009. gada 29. decembra tika atcelta vairākkārt grozītā iepriekšējā Direktīva 98/27/EK [40] – mērķis ir tuvināt dalībvalstu normatīvos un administratīvos aktus,

36 — Skat. Pfeiffer, T. (minēts iepriekš 11. zemsvītras piezīmē), 7. pants, 9. punkts, 3. lpp.

37 — Vācu valodas versijā ("im Hinblick auf"), franču valodas versijā ("en vue de"), spāņu valodas versijā ("con vistas a"), portugāļu valodas versijā ("com vista a") un dāņu valodas versijā ("med henblik på").

38 — Komisija "Ziņojumā par Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos piemērošanu" (COM(2000) 248, galīgā redakcija, 26. lpp.) norāda, ka tiesā celtas aizlieguma prasības pieder pie tradicionālās negodīgu noteikumu aizliegšanas sistēmas. Fornage, A. C. (minēts iepriekš 17. zemsvītras piezīmē), 380. lpp., atsaucoties uz Direktīvas 93/13 7. panta un preambulas divdesmit trešā apsvēruma tekstu, arī pauž viedokli, ka dalībvalstīm ir pienākums ļaut patērētāju tiesību aizsardzības organizācijām patērētāju interesēs celt aizlieguma prasību.

39 — OV L 110, 30. lpp.

40 — Eiropas Parlamenta un Padomes 1998. gada 19. maija Direktīva 98/27/EK par aizliegumiem saistībā ar patērētāju interešu aizsardzību (OV L 166, 51. lpp.).

kas attiecas uz aizlieguma prasībām, kā mērķis ir aizsargāt patērētāju kopējās intereses, kuras iekļautas I pielikumā uzskaitītajās direktīvās. Šādā veidā paredzēts nodrošināt iekšējā tirgus sekmīgu darbību. Šajā ziņā jāuzsver, ka pie šīs direktīvas I pielikumā uzskaitītajām direktīvām pieder arī šīs lietas mērķiem nozīmīgā Direktīva 93/13. Ar Direktīvu 2009/22 tiek paplašināta procesuālā tiesību aizsardzība, ko piedāvā Direktīvas 93/13 7. panta 2. punkts [41].

68. Saskaņā ar Direktīvas 2009/22 3. pantu tiesības celt prasību ir "iestād[ei] vai organizācij[ai], kura ir pienācīgi izveidota saskaņā ar dalībvalsts tiesību aktiem un kurai ir leģitīma interese nodrošināt to, ka tiek ievēroti [patērētāju tiesību aizsardzības] noteikumi". Tā kā šī norma gandrīz pilnībā atbilst Direktīvas 93/13 7. panta 2. punkta noteikumam, tā ir jāinterpretē tādējādi, ka principā celt aizlieguma prasību ir tiesības arī tādām patērētāju tiesību aizsardzības organizācijām kā prasītājs pamatlietā, ja tās izpilda valsts tiesībās noteiktās prasības.

69. Ja attiecīgo valsts tiesisko regulējumu, kā tas ir aprakstīts pirmā prejudiciālā jautājuma otrajā daļā, analizē, ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, tad, objektīvi skatoties, tas katrā ziņā atbilst "efektivitātes" kritērijam, ciktāl tajā personām vai organizācijām, kurām ir likumīgas intereses patērētāju aizsardzībā, tiek ļauts celt tiesā prasību atzīt noteikumu par spēkā neesošu un celt aizlieguma prasību pret konkrētu pārdevēju vai piegādātāju, vēl pirms tas komercdarījumos ir izmantojis līguma noteikumu, kas atzīts par negodīgu. Valsts tiesas, kuras kompetencē ir veikt abstrakto kontroli, agrīna intervence nodrošina, ka attiecīgais noteikums netiek iekļauts līgumos ar patērētājiem. Turklāt likumā paredzētai iespējai atzīt noteikumu par spēkā neesošu, kā arī piemērot šīs tiesiskās sekas nākotnē un attiecībā uz visām pārdevēja vai piegādātāja līgumattiecībām, vienlaicīgi ir tā priekšrocība, ka tādējādi tiek novērsta atkārtota tāda noteikuma izmantošana, kas jau reiz ir atzīts par negodīgu. Ja, kā tas bieži ir procesuālo tiesību gadījumā, it īpaši par tiesas noteiktā aizlieguma pārkāpumu draudētu jūtams sods, lietas aizlieguma prasība būtu vēl nopietnāks ierocis cīņā pret negodīgiem noteikumiem.

70. Pilnīgas skaidrības labad jānorāda, ka attiecīgajā valsts tiesiskajā regulējumā nav paredzēta procedūra, kas būtu līdzīga iepriekšējas atļaujas procedūrai Direktīvas 93/13 preambulas divdesmit ceturtā apsvēruma izpratnē, jo konkrēta noteikuma izmantošana nav atkarīga no tiesas vai iestādes atļaujas. Gluži pretēji, pieņemt lēmumu par abstraktās kontroles procesa uzsākšanu ir tikai to personu un organizāciju kompetencē, kas minētas Direktīvas 93/13 7. panta 2. punktā un ir tiesīgas celt prasību.

71. Nekas neliecina arī par to, ka attiecīgais valsts tiesiskais regulējums varētu nesamērīgi ierobežot Savienības tiesībās aizsargātās pamattiesības un tādējādi būt pretrunā "piemērotības" kritērijam. Arī šeit ir atbilstoši piemērojamas iepriekš šo secinājumu 59. un 60. punktā raksturotās bažas pret *erga omnes* iedarbību, kas ir nelabvēlīga pārdevējiem vai piegādātājiem, kuri nav bijuši lietas dalībnieki. Tā kā ir izpildīts arī šis kritērijs, ir jāpieņem, ka attiecīgais valsts tiesiskais regulējums ir saderīgs ar Direktīvu 93/13.

72. Tāpēc uz pirmā prejudiciālā jautājuma otro daļu ir jāatbild tādējādi, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts saistībā ar 7. panta 1. un 2. punktu pieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, atbilstoši kuram, ja, izskatot populārsūdzību, tiesa pieņem spriedumu, kas ir labvēlīgs arī patērētājiem, kuri nav bijuši lietas dalībnieki, vai kas aizliedz izmantot negodīgu vispārēju līguma noteikumu, patērētāju līgumos iekļautais negodīgais noteikums arī nākotnē attiecīgajiem patērētājiem attiecībās ar iesūdzēto pārdevēju vai piegādātāju nav saistošs.

41 — Šādā nozīmē Stuyck, J., "Public and Private Enforcement in Consumer Protection: General Comparison EU-USA", *New Frontiers of Consumer Protection – The Interplay Between Private and Public Enforcement*, Oksforda, 2009, 78. lpp.

iv) Iekasēto izmaksu un izdevumu atmaksa

73. Vēl viens jautājums, kas gan nav minēts starp prejudiciālajiem jautājumiem, bet uz kuru iesniedzējtiesa, kā izriet no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu apsvērumiem, acīmredzami vēlas saņemt atbildi, ir par tāda valsts tiesiskā regulējuma saderību ar Direktīvu 93/13, atbilstoši kuram patērētāji, kuri nav lietas dalībnieki, var prasīt atmaksāt pakalpojumu sniedzēja atbilstoši negodīgajam noteikumam iekasētās izmaksas un izdevumus. Iesniedzējtiesa šo jautājumu ir formulējusi tādējādi, ka tā vēlētos uzzināt, vai patērētāji, kuri nav lietas dalībnieki, var atsaukties uz Direktīvas 93/13 noteikumiem, lai celtu šādu prasību par izdevumu atmaksu.

74. Manuprāt, uz šādā veidā uzdotu jautājumu ir jāatbild noliedzoši, jo Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir tikai paredzēts, ka negodīgi noteikumi patērētājam "nav saistoši", bet konkrēti nosacījumi ir jānosaka valsts tiesību aktos. Ar to ir domāts, ka dalībvalstu kompetencē paliek juridiski tehniski transponēt nesaistošā rakstura prasību attiecīgās dalībvalsts tiesībās. Turpretim direktīvā nav reglamentētas patērētāju iespējamās prasības par maksājumu atmaksu, kurus pārdevējs vai piegādātājs ir saņēmis bez tiesiska pamata līgumiskās vienošanās ar patērētāju daļējas spēkā neesamības dēļ. Prasības par izdevumu atmaksu mērķis ir atcelt īpašuma pāreju, kas gan jau ir stājusies spēkā, bet kam nav taisnīga pamata. Tādējādi tiek mēģināts mantiskās attiecības pielāgot likumiem atbilstošam tiesiskajam stāvoklim. Līdz ar to prasība par izdevumu atmaksu piešķir daudz vairāk par to, kas patiesībā ir paredzēts Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā. Proti, šī tiesiskā regulējuma normatīvais mērķis ir tikai nodrošināt, lai negodīgais līguma noteikums nenoteiktu patērētājam nekādus pienākumus.

75. Uz šo jautājumu nevar atbildēt citādāk, arī ņemot vērā kolektīvās tiesību aizsardzības prasības, kam attiecīgais direktīvas noteikums tā vispārpiemērojamības dēļ arī ir piemērojams. Direktīvas 7. panta 1. punktā ir izvirzīta prasība par piemērotiem un efektīviem līdzekļiem, lai novērstu negodīgu noteikumu izmantošanu. Tomēr tajā nav izvirzīta prasība pielāgot mantiskās attiecības likumiem atbilstošam tiesiskam stāvoklim. Gluži pretēji, reglamentēt šādu kārtību ir valsts tiesību kompetencē.

76. Ņemot vērā, ka valsts tiesību aktos patērētājam ir piešķirtas lielākas tiesības, nekā ir paredzētas Direktīvā 93/13, ir jāanalizē direktīvas 8. panta piemērojamība. Šajā tiesību normā dalībvalstīm ir ļauts pieņemt stingrākus Līgumam atbilstīgus noteikumus jomā, uz ko attiecas šī direktīva, lai nodrošinātu lielāku patērētāju aizsardzību. Tiesību uz izmaksu un izdevumu, kas iekasēti atbilstoši pakalpojumu sniedzēja negodīgam noteikumam, atmaksu atzīšana likumā neapšaubāmi kalpo patērētāju tiesību aizsardzībai. Turklāt runa ir par valsts tiesisko regulējumu, kas skar patērētāju līgumos ietvertu negodīgu noteikumu jomu, uz ko attiecas Direktīvas 93/13 piemērošanas joma. Visbeidzot, tā kā nav nekādu šaubu par tā saderību ar primārajām tiesībām, šis valsts tiesiskais regulējums atbilst prasībām par direktīvas 8. pantā piešķirtā pilnvarojuma īstenošanu atbilstoši Savienības tiesībām. Tādējādi šāds valsts tiesiskais regulējums nav pretrunā Direktīvai 93/13.

B – *Par otro prejudiciālo jautājumu*

77. Saprātīgi interpretējot, otro prejudiciālo jautājumu var iedalīt divās dažādās tēmu grupās. Iesniedzējtiesa pirmām kārtām lūdz paskaidrot, vai līguma noteikums, kurā pārdevējs vai piegādātājs paredz vienpusēju līguma noteikumu grozīšanu, skaidri neaprakstot cenas grozīšanas veidu, kā arī līgumā nenorādot pamatotus iemeslus, ir uzskatāms par negodīgu Direktīvas 93/13 izpratnē. Ja atbilde uz šo jautājumu ir apstiprinoša, iesniedzējtiesa grib zināt, vai valsts tiesībās drīkst paredzēt šāda līguma noteikuma *ipso iure* spēkā neesamību. Pārskatāmības interesēs abas tēmu grupas būtu jāaplūko atsevišķi un pēc kārtas.

1) Apstrīdētā noteikuma negodīgā rakstura vērtējums

a) Satura pārbaudes būtība

78. Pirms noteikuma negodīgā rakstura vērtējuma uzsākšanas iesniedzējtiesai būs jāpārliecinās, vai tam vispār ir piemērojama satura pārbaude atbilstoši Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktam. Šajā ziņā jāatsaucas uz spriedumu lietā *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid*[42], kurā Tiesa ir precizējusi, ka šajā tiesību normā ir nevis definēta Direktīvas 93/13 piemērošanas joma, bet gan drīzāk paredzēts "noteikt to līguma noteikumu satura pārbaudes kārtību un apmēru, par kuriem nav notikušas individuālas sarunas un kuros ir aprakstīti galvenie pakalpojumi, kas ir paredzēti līgumos, kuri ir noslēgti starp pārdevēju vai piegādātāju un patērētāju"[43]. Saskaņā ar 4. panta 2. punktu noteikumu negodīguma novērtējums "neattiecas ne uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ne arī [uz] cenas un atlīdzības atbilstīgumu pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā".

79. Virspusēji skatoties, tas, ka atbildētājs pamatlietā no saviem klientiem iekasē maksu par rēķina apmaksu, izmantojot naudas pārvedumu, varētu mudināt izdarīt pieņēmumu, ka attiecīgā prakse skar tikai cenu kā galveno saistību, kas izriet no līguma, ko atbilstoši Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktam satura pārbaudei drīkst pakļaut tikai tad, ja attiecīgais noteikums ir sarežģīti vai nesaprotami formulēts. Tomēr tādā gadījumā paliktu nepamanīts tas, ka tiesvedības galvenais jautājums nav tik daudz par izdevumu apmēru kā drīzāk par atbildētāja pamatlietā tiesībām vienpusēji grozīt līguma noteikumus konkrētiem pakalpojumiem. Līdz ar to izvirzītais jautājums izrādās sarežģītāks, nekā sākotnēji šķiet. Īstenībā konkrēts līguma grozījumu nosacījums, kas potenciāli var būtiski kaitēt patērētājam, ir jāvērtē, pamatojoties uz Direktīvu 93/13. Tas, ka 3. panta 1. punktā saistībā ar pielikuma 1. punkta j) apakšpunktu ir minēta līdzīga situācija, ir jāvērtē kā norāde uz to, ka likumdevējs ir vēlējies pakļaut vienpusēju likuma grozījumu nosacījumus stingrākam vērtējumam, izmantojot Direktīvu 93/13. Tiesību normas piemērojamība un sekas, ko tā rada patērētājam, liecina par satura pārbaudes nepieciešamību. Tāpēc prasību par vienkāršību un skaidru saprotamību kā nosacījumu satura pārbaudei, kuru saskaņā ar judikatūru konstatē kompetentā valsts tiesa[44], attiecīgajam noteikumam nedrīkstētu noteikt pārāk zemu.

b) Saraksta indikatīvais raksturs un kompetenču sadale

80. Par galveno jautājumu par apstrīdētā noteikuma kā negodīga noteikuma kvalifikāciju jāsecina, ka Direktīvas 93/13 3. pantā, atsaucoties uz labticības prasības un ievērojamas nelīdzsvarotības pušu tiesībās un pienākumos jēdzieniem, tikai abstrakti ir definēti elementi, kuru dēļ individuāli neapspriestu līguma noteikumu var uzskatīt par negodīgu[45]. Šajā ziņā pielikumā, uz kuru ir izdarīta atsauce direktīvas 3. panta 3. punktā, ir tikai indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts[46], ko var atzīt par negodīgiem[47]. Šajā sarakstā minēts noteikums nav obligāti jāuzskata par negodīgu, un otrādi – tajā neiekļautu noteikumu var atzīt par negodīgu[48]. Līdz ar to tikai tādēļ, ka kāds noteikums ir minēts sarakstā, nevar obligāti secināt, ka tas ir arī negodīgs.

42 — Minēts iepriekš 19. zemsvītras piezīmē.

43 — Turpat, 34. punkts.

44 — Skat. spriedumu lietā *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* (minēts iepriekš 19. zemsvītras piezīmē, 32. punkts).

45 — Skat. spriedumu lietā *Pannon GSM* (minēts iepriekš 5. zemsvītras piezīmē, 37. punkts) un 2004. gada 1. aprīļa spriedumu lietā C-237/02 *Freiburger Kommunalbauten* (*Recueil*, I-3403. lpp., 20. punkts).

46 — Kā izriet no direktīvas preambulas septiņpadsmitā apsvēruma, šīs direktīvas nolūkos pievienoto sarakstu var uzskatīt tikai par indikatīvu. Ņemot vērā direktīvas prasību minimālo raksturu, dalībvalstis savos tiesību aktos var šo noteikumu piemērojamību paplašināt vai sašaurināt.

47 — Skat. spriedumu lietā *Pannon GSM* (minēts iepriekš 5. zemsvītras piezīmē, 38. punkts) un spriedumu lietā *Freiburger Kommunalbauten* (minēts iepriekš 45. zemsvītras piezīmē, 20. punkts).

48 — Skat. 2002. gada 7. maija spriedumu lietā C-478/99 Komisija/Zviedrija (*Recueil*, I-4147. lpp., 20. punkts) un spriedumu lietā *Freiburger Kommunalbauten* (minēts iepriekš 45. zemsvītras piezīmē, 20. punkts).

81. Neskatoties uz indikatīvo raksturu, kas saskaņā ar judikatūru piemīt šādam apstāklim, ir patstāvīgi un detalizēti jāvērtē attiecīgā līguma noteikuma iespējamais negodīgums. Vērtējums jāveic saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. panta 1. punktu, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, par ko līgums noslēgts, un visus apstākļus līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visus pārējos līguma noteikumus, no kā tas ir atkarīgs.

82. Šajā ziņā jāatceras, ka saskaņā ar nu jau Tiesas pastāvīgo judikatūru tas, vai līguma noteikums atbilst kritērijiem tā atzīšanai par negodīgu Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, ir jāizskata valsts tiesai [49]. Izskatāmā lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu mērķiem tas nozīmē, ka apstrīdētā noteikuma negodīgums ir jāvērtē valsts tiesai, nevis Eiropas Savienības Tiesai, un uz to savos rakstiskajos apsvērumos vienprātīgi ir norādījuši visi lietas dalībnieki.

83. Tostarp no judikatūras izriet, ka Tiesa, izmantojot savu LESD 267. pantā paredzēto kompetenci interpretēt Savienības tiesības, var interpretēt vispārējos kritērijus, ko Savienības likumdevējs izmantojis, lai definētu negodīga noteikuma jēdzienu. Kā nesen ir precizēts spriedumā lietā *VB Pénzügyi Lízing* [50], šī interpretācijas kompetence cita starpā attiecas arī uz Direktīvas 93/13 pielikumā ietvertajiem noteikumu piemēriem. Turpretī Tiesa nevar spriest par šo vispārējo kritēriju piemērošanu konkrētiem līguma noteikumiem, kas ir jāpārbauda, pamatojoties uz konkrētās lietas apstākļiem [51].

84. No prejudiciālā jautājuma var netieši secināt, ka iesniedzējtiesa acīmredzot uzskata, ka apstrīdētais noteikums gandrīz pilnībā atbilst pielikuma 1. punkta j) apakšpunkta kritērijam. Pamatojoties uz Tiesas rīcībā esošo informāciju par lietas apstākļiem, šī kvalifikācija katrā ziņā nav jāapstrīd. Proti, kā izriet no lietas materiāliem [52], apstrīdēto praksi, kas izpaudās kā maksas iekasēšana laikā no 2008. gada jūnija līdz oktobrim par rēķinu apmaksu, izmantojot naudas pārvedumu, atbildētājs pamatlietā ieviesa pakāpeniski, proti, grozot vispārējos līguma noteikumus. Šajā ziņā neskaidrs it tikai tas, vai jaunu vispārējo līguma noteikumu ieviešana attiecās tikai uz jauniem līgumiem vai arī vienādā mērā skāra visus klientus. Tā kā par to sīkākas informācijas nav, turpinājumā jāuzskata, ka runa ir par otro gadījumu. To apstiprina arī tuvāka iepazīšanās ar lietas apstākļiem, it īpaši tādēļ, ka jāuzskata, ka pārdevējs vai piegādātājs varētu būt vairāk ieinteresēts, lai tā vispārējie līguma noteikumi būtu piemērojami visām līgumattiecībām starp to un tā klientiem. Šādi skatoties, pamatlietā līguma noteikumi patiešām ir grozīti ar atpakaļejošu spēku, kā tas ir raksturots pielikuma 1. punkta j) apakšpunktā.

85. Atbilstoši kompetenču sadalei prejudiciāla nolēmuma tiesvedībā Tiesa, pamatojoties uz iesniedzējtiesas veikto kvalifikāciju, sniegs tikai norādīto direktīvas noteikumu interpretāciju, tomēr, lai uz prejudiciālo jautājumu sniegtu lietderīgu atbildi, nenoliedzami būs jāņem vērā arī pamatlietas apstākļi.

c) Attiecīgā nosacījuma interpretācija

86. Interpretācijas sākumpunkts ir galvenā tiesību norma Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktā. Atbilstoši tai līguma noteikumu, par kuru nav notikusi atsevišķa apspriešanās, uzskata par negodīgu, ja "pretēji labticības prasībai tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam". Ja pārdevējs vai piegādātājs līdzīgi kā pamatlietā saglabā tiesības vienpusēji grozīt līguma būtiskās sastāvdaļas, pie

49 — Skat. spriedumu lietā *Freiburger Kommunalbauten* (minēts iepriekš 45. zemsvītras piezīmē, 25. punkts), spriedumu lietā *Pannon GSM* (minēts iepriekš 5. zemsvītras piezīmē, 43. punkts), spriedumu lietā *Mostaza Claro* (minēts iepriekš 4. zemsvītras piezīmē, 23. punkts) un 2010. gada 9. novembra spriedumu lietā C-137/08 *VB Pénzügyi Lízing* (Krājums, I-10847. lpp., 43. un 44. punkts).

50 — Spriedums lietā *VB Pénzügyi Lízing* (minēts iepriekš 49. zemsvītras piezīmē, 44. punkts).

51 — Skat. spriedumu lietā *Freiburger Kommunalbauten* (minēts iepriekš 45. zemsvītras piezīmē, 22. punkts), spriedumu lietā *Pannon GSM* (minēts iepriekš 5. zemsvītras piezīmē, 42. punkts), spriedumu lietā *Mostaza Claro* (minēts iepriekš 4. zemsvītras piezīmē, 22. punkts) un spriedumu lietā *VB Pénzügyi Lízing* (minēts iepriekš 49. zemsvītras piezīmē, 43. un 44. punkts).

52 — Skat. atbildētāja pamatlietā 2009. gada 4. maija replikas 3. lpp.

kurām pieder cena un līguma īstenošanas izmaksas, tad zināmos apstākļos var izveidoties situācija, kurā patērētājs ir neaizsargāts pret pārdevēja vai piegādātāja gribu, ja vien viņam izņēmuma kārtā nav piešķirtas tiesības noteiktos gadījumos celt iebildumus par grozījumiem. Nelabvēlīgas attieksmes risks ir vēl jo lielāks, jo nenoteiktāks apstrīdētais noteikums ir attiecībā uz tām līguma sastāvdaļām, kuras pārdevējs vai piegādātājs drīkst vienpusēji grozīt. Šāda noteikuma dēļ var notikt būtiska līgumā noteikto tiesību un pienākumu pārdale, kas ir patērētājam nelabvēlīga un pārkāpj labticības prasību. Tā tas it īpaši ir gadījumā, ja pārdevēja vai piegādātāja tiesības veikt grozījumus kā šajā lietā attiecas uz līguma galveno priekšmetu, nevis tikai uz citām līguma sastāvdaļām. It īpaši apzinoties riskus, ko šāda situācija slēpj patērētājam, likumdevējs to vispārējā veidā ir iekļāvis pielikuma 1. punkta j) apakšpunktā.

87. Tomēr ne visi noteikumi, kuros paredzētas tiesības vienpusēji grozīt līgumu, ir negodīgi, bet gan tikai tādi, kas piešķir tiesības grozīt līgumu, kuras nav atkarīgas no pamatota iemesla nosacījuma, vai arī nemin apstrīdēto grozījuma iemeslu pašā noteikumā. Pielikuma 1. punkta j) apakšpunktā norādītajā nosacījumā ir paredzēts, ka patērētājs ir pietiekami aizsargāts, ja viņš jau no paša sākuma ir informēts par līguma grozījuma iespējamību un nosacījumiem. Kā it īpaši *a contratio* izriet no 1. punkta g) apakšpunktā minētā nopietnā pamata kritērija, pamatots iemesls nav tikai tad, ja ir pilnīgi neiedomājami ievērot visas līgumā minēto saistību detaļas. Gluži pretēji, pietiek jau ar jebkādu juridiski pietiekami nopietnu iemeslu attiecībā uz līgumā minēto saistību iespējamo grozīšanu, ko paredz noteikums. Tāpēc nozīme ir juridiski dominējošam iemeslam, kas noskaidrots, izvērtējot iesaistītās intereses. Noteikumā jābūt skaidri minētam grozījumu iemeslam. Ja iemesls nav minēts, tad noteikums parasti jau tādēļ vien ir negodīgs. Iemesls jānoformulē patērētājam vienkāršā, skaidri saprotamā valodā. Šis pienākums izriet jau no Direktīvas 93/13 5. panta, atbilstoši kuram visiem rakstveidā noformētiem noteikumiem vienmēr jābūt izveidotiem vienkāršā, skaidri saprotamā valodā. Saskaņā ar 1. punkta j) apakšpunktā minētā nosacījuma tekstu un jēgu šai ziņā nepietiek tikai ar to, ka noteikums vienkārši atkārto vispārīgam noteikumam līdzīgo pamatota iemesla jēdzienu. Gluži pretēji, varbūtējam iemeslam jābūt norādītam pietiekami pārskatāmi[53]. Kā tieši izriet no prejudiciālā jautājuma, šis nosacījums pamatlietā acīmredzami nav izpildīts, tādēļ visādā ziņā eksistē norādes noteikuma atzīšanai par negodīgu. Tomēr galīgais vērtējums ir jāsniedz kompetentajai valsts tiesai.

2) Par *ipso iure* spēkā neesamību

a) Valsts tiesību aktos paredzētās spēkā neesamības tiesiskās sekas

88. Attiecībā un tālāk aplūkojamo jautājumu, vai valsts tiesību aktos drīkst paredzēt negodīga līguma noteikuma *ipso iure* spēkā neesamību, vispirms jāatsaucas uz maniem apsvērumiem šo secinājumu 47. un 48. punktā.

89. Kā es tajos esmu minējusi, Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir tikai noteikts, ka attiecīgajam noteikumam jābūt tādam, kas "patērētājam nav saistošs", turpretim atzinuma par noteikuma negodīgumu sekas ir jāparedz valsts tiesību aktos. Šis direktīvas noteikums tikai norāda, kāds rezultāts dalībvalstīm jānodrošina, transponējot direktīvu, tomēr tas konkrēti nenosaka, vai attiecīgais noteikums ir jāatzīst par spēkā neesošu. To noteikt drīzāk ir valsts tiesību kompetencē. Šāds regulējums atbilst arī direktīvas juridiskajam raksturam kā tiesību aktu saskaņošanas instrumentam, kas saskaņā ar LESD 288. pantu uzliek saistības attiecībā uz sasniedzamo rezultātu, bet valsts iestādēm atvēl plašas iespējas izvēlēties tā sasniegšanas formas un metodes.

53 — Skat. Pfeiffer, T. (minēts iepriekš 11. zemsvītras piezīmē), Pielikums, 91. punkts, 17. lpp.

90. Ņemot vērā iepriekš minēto, spēkā neesamības koncepts šķiet principā saderīgs ar Direktīvu 93/13, jo tas atbilstoši 6. panta 1. punkta mērķim neļauj negodīgam līguma noteikumam radīt nelabvēlīgas tiesiskās sekas patērētājam [54].

b) Par spēkā neesamības *ipso iure* iedarbību

91. Saistībā ar jautājumu, vai valsts tiesību akti šāda noteikuma spēkā neesamībai var paredzēt *ipso iure* iedarbību, ir jāatsaucas uz Tiesas judikatūru par Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu, kurā ir definēti svarīgi kritēriji, kas tiek izvirzīti valsts transponējošiem tiesību aktiem, lai tie sasniegtu patērētāju tiesību aizsardzības mērķi.

92. Jāatgādina, pirmkārt, par spriedumu apvienotajās lietās *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* [55], kurā Tiesa nosprieda, ka "direktīvas 6. pantā nosprausto mērķi nevarētu sasniegt, ja patērētājiem pašiem būtu jāapstrīd līguma noteikuma negodīgums, un ka efektīvu patērētāju aizsardzību var panākt tikai tad, ja valsts tiesai tiek dota iespēja šādu noteikumu pārbaudīt pēc savas ierosmes" [56]. Otrkārt, jāatgādina par spriedumu lietā *Pannon GSM* [57], kurā Tiesa šo judikatūru ir precizējusi tādējādi, ka "direktīvas 6. panta 1. punktu vienkārši nevar interpretēt tādējādi, ka negodīgi līguma noteikumi patērētājam [nav] saistoši tikai tad, ja viņš skaidri to ir pieprasījis". Tiesa to ir pamatojusi tādējādi, ka, "šādi interpretējot, valsts tiesai nebūtu iespējas pēc savas ierosmes tai celtās prasības pieņemamības ietvaros vērtēt, vai līguma noteikumi ir negodīgi, ja patērētājs šajā ziņā skaidri nav šādu lūgumu izteicis" [58].

93. Kā esmu raksturojusi jau secinājumos lietā *VB Pénzügyi Lízing* [59], šī judikatūra jāsaprot tādējādi, ka, pirmkārt, valsts tiesai ir Savienības tiesībās noteikts pienākums pēc savas ierosmes izvērtēt negodīgos noteikumus un, otrkārt, *ipso iure* jāiestājas negodīgā noteikuma spēkā neesamībai [60]. Tikai tad, kad šie kritēriji ir izpildīti, var tikt nodrošināts, ka patērētājam nav jāvēršas tiesā vai kompetentā iestādē, lai panāktu, ka noteikums viņam nav saistošs.

94. Šajā ziņā dalībvalstis savās tiesību sistēmās prasību par līguma noteikuma, kas attiecībā uz patērētāju atzīts par negodīgu, nesaistošo raksturu var transponēt tā, ka tas *ipso iure* tiek uzskatīts par spēkā neesošu.

C – *Apkopojošie secinājumi*

95. Noslēgumā īsumā jāapkopo galvenie secinājumi, kas izriet no veiktās prejudiciālo jautājumu analīzes.

96. Analīze ir parādījusi, ka Direktīva 93/13 ne tikai pieļauj kolektīvās prasības elementu dalībvalstu tiesību sistēmās, bet turklāt arī uzskata to par "efektīvu" un "piemērotu" vispārējās tiesību aizsardzības instrumentu atbilstoši 7. panta 2. punktam, lai "novērstu" negodīgu noteikumu izmantošanu komercdarījumos [61].

54 — Šādā nozīmē Ebers, M. (minēts iepriekš 10. zemsvītras piezīmē), 405. lpp., kurš pauž viedokli, ka absolūtas spēkā neesamības koncepts atbilst judikatūras prasībām, turpretim relatīvas spēkā neesamības gadījumā tas tā nav. Autors uzskata, ka citi koncepti, piemēram, aizsargājošas spēkā neesamības (*protective nullity*) koncepts, ir saderīgi ar Tiesas judikatūru, ciktāl patērētājs ir aizsargāts arī tad, ja viņš nokavē celt iebildumus par noteikuma negodīgumu, jo viņš vai nu nezina savas tiesības, vai arī baidās izvirzīt savas tiesības (par aizsargājošas spēkā neesamības principu Itālijas civiltiesībās skat. Schurr, F., *Handbuch Italienisches Zivilrecht*, red. Bernhard Eccher/Francesco Schurr/Gregor Christandl, Vīne, 2009, 323. lpp., 3/437. punkts).

55 — Minēts iepriekš 4. zemsvītras piezīmē.

56 — Turpat, 26. punkts.

57 — Spriedums lietā *Pannon GSM* (minēts iepriekš 5. zemsvītras piezīmē).

58 — Turpat, 24. punkts.

59 — 2010. gada 6. jūlija secinājumi lietā *VB Pénzügyi Lízing* (spriedums minēts iepriekš 49. zemsvītras piezīmē, 105. punkts).

60 — Skat. Heinig, J., "Die AGB-Kontrolle von Gerichtsstandsklauseln – zum Urteil Pannon des EuGH", *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2009, 885. lpp., kurš Tiesas pausto viedokli šajā spriedumā interpretē tādējādi, ka ar pienākumu veikt pārbaudi pēc savas ierosmes ir saderīgs tikai tas, ka *ipso iure* iestājas spēkā neesamība saskaņā ar Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu un patērētājam uz to nav jāatsaucas; Borges, G., "AGB-Kontrolle durch den EuGH", *Neue Juristische Wochenschrift*, 2001, 2061. lpp.

61 — Skat. šo secinājumu 39.–43. punktu.

97. Lai gan vienkārši precīzās norādes Direktīvas 93/13 7. pantā un Savienības likumdevēja izvēlētā minimālās saskaņošanas pieeja piešķir dalībvalstīm plašu rīcības brīvību izstrādāt procesuālo tiesību noteikumus, ir jāizpilda noteikti kritēriji, lai nodrošinātu, ka tiek sasniegts likumdevēja izvirzītais patērētāju tiesību aizsardzības mērķis. Viens no šādiem kritērijiem ir tāds, ka līguma noteikums, kas reiz jau ir atzīts par negodīgu, attiecīgajiem patērētājiem saskaņā ar 6. panta 1. punktu "nav saistošs" [62]. Šim mērķim katrā ziņā atbilst regulējums, kurā paredzēts, ka valsts tiesas pieņemts konstatējošs nolēmums rada tiesiskas sekas ne tikai lietas dalībniekiem, bet arī jebkurai citai personai (*erga omnes*), kura ar attiecīgo pārdevēju vai piegādātāju un noteikuma izmantotāju ir noslēgusi līgumu [63]. Procesuālā nepieciešamība direktīvas mērķa sasniegšanai ir aizlieguma prasība, kuras noteikumi pamatvilcienos ir reglamentēti Direktīvā 2009/22 [64].

98. Turklāt ir secināts, ka Direktīvā 93/13 gan nav reglamentētas patērētāju tiesības saņemt izmaksu un izdevumu, kas no viņiem iekasēti, izmantojot negodīgu līguma noteikumu, atmaksu. Tomēr Direktīva 93/13 principā pieļauj šādu valsts tiesisko regulējumu [65]. Visbeidzot, analīzes rezultāti liecina, ka pastāv nopietnas norādes, lai izdarītu pieņēmumu, ka apstrīdētais noteikums atbilst pielikuma 1. punkta j) apakšpunkta nosacījumiem un kritērijiem, lai tas tiktu atzīts par negodīgu Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē. Tomēr valsts tiesas kompetencē ir izdarīt galīgo secinājumu par šā noteikuma negodīgumu [66]. Ja tiek konstatēts, ka noteikums ir negodīgs, Direktīva 93/13 pieļauj atbilstoši valsts tiesību aktiem pieņemtu atzinumu par šā noteikuma *ipso iure* spēkā neesamību [67].

VII – Secinājumi

99. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, ierosinu Tiesai uz *Pest Megyei Bíróság* uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

1) Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. un 2. punkts ir interpretējami tādējādi, ka tie pieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, kurā paredzēts, ka negodīgs līguma noteikums, kuru konkrēts pārdevējs vai piegādātājs izmanto patērētāju līgumos un kura spēkā neesamību vai nesaistošo raksturu ir atzinusi valsts tiesa, izskatot populārsūdzību, ko ir cēlusi likumā noteikta kompetenta iestāde, nerada tiesiskas sekas nevienā no šā pārdevēja vai piegādātāja noslēgtajiem patērētāju līgumiem;

2) direktīvas 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. un 2. punkts patērētājam, kurš nav lietas dalībnieks, nepiešķir tiesības saņemt izdevumu atmaksu, kas viņam radušies noteikuma negodīguma dēļ, ja noteikums atzīts par negodīgu citā, ar viņu nesaistītā tiesvedībā. Tomēr direktīvas 8. pants pieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, kas tādā gadījumā piešķir patērētājam tiesības saņemt izdevumu atmaksu;

3) līguma noteikums, kurā pārdevējs vai piegādātājs paredz vienpusēji grozīt vispārējos līguma noteikumus, skaidri neraksturojot veidu, kādā mainās cenas, vai nenorādot līgumā tam pamatotus iemeslus, atbilst direktīvas 3. panta 3. punktā minētā pielikuma 1. punkta j) apakšpunkta nosacījumam. Tomēr katrā konkrētā gadījumā novērtēt attiecīgā noteikuma negodīgumu ir valsts tiesas kompetencē. Direktīva pieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, kurā paredzēta šāda noteikuma *ipso iure* spēkā neesamība.

62 — Turpat, 51. punkts.
63 — Turpat, 61. punkts.
64 — Turpat, 66. un 67. punkts.
65 — Turpat, 76. punkts.
66 — Turpat, 87. punkts.
67 — Turpat, 94. punkts.